పరాక్రమము లేక ధైర్యము.

1. ఏలిసేమునఁ = చలింపనములో, ఉత్కలానలకణము = గొప్పజ్వాలలుగల నిప్పుకణము, ఉగ్రశైలాటవులన్ = బిట్టమయిన పర్వతములను, అడవులను.

3. గోమునఁ = కష్టము నెరుఁగని తనములో, మహామానగ్రస్తచిత్తుఁడు = ఎక్కువగౌరవముచేఁ జుట్టబడిన మనస్సుఁగలవాఁడు, సంగ్రామమునన్ = యుద్ధమున, ఉద్దామభుజావీర్యదుర్మదస్ఫురితుఁడు = ఆటంకములేని భుజబలమువలని యహంకారముచే వెలసినవాఁడు.

4. అనూనధార్ష్ట్యము = కొరతవడని ధైర్యము.

5. మసలక = ఆలస్యముచేయక, ఆజిన్ = యుద్ధమునందు.

8. దృఢనిశ్చయతన్ = స్థిరమయిన యేర్పాటుచేసికొని యుండుటచేత.

9. అస్త్రపరిపూతనుఁగ = బాణముల తాఁకుడుచే బరిశుద్ధమగునట్టుల, దృప్యద్వైరితతిన్ = గర్వితులయిన శత్రువులగుంపును, ఉర్వీరమణకోటికిన్ = రాజులసమూహమునకు.

10. చాన్ = చచ్చుటకు, (చచ్చు ధాతువతుమున్నాదర్థకము.)

12. లోకపాలాంశ ఉదితున్ = ఇంద్రాది దిక్పాలుర యంశమునందుఁ బుట్టినవానిని. శ్లో. అష్టాభిశ్చ సురేంద్రాణాం మాత్రాభిర్నిర్మితో నృపః॥ ఎనమండ్రు సురదిక్పాలుర యంశమున నృపాలుఁడు పుట్టుచున్నాఁడు అని స్మృతి వచనము. పద్మరోహి = బ్రహ్మ, వ్యు. విష్ణువుయొక్క నాభికమలంబునందుఁ బుట్టినవాఁడు.

14. కాలగత్యవగతి = దైవంపు నడతియొక్క తెలిసికొనుట దైవమాయను దెలిసికొనుట, వికారవిదూరా = మార్పులు లేనివాఁడా.

—— (*) ——

పౌరుషము

1. తోడరినను = పూనినను, పురుషపురుషగుణము = పురుషునియొక్క పౌరుషగుణము.

4. ఖండనుజేయుటకు సాధనములు లేకున్న, నదిదాటుట్లు ప్రయత్నములు లేకున్నఁ గార్యము సాగదు. పడమటిసముద్రమునకుఁ బోవుదారిని బోవుట తూర్పుసముద్రమునకుఁజేర మనసు వీలుగాదని తా.

5. సోపానము = మెట్లు, సముద్యమమునన్ = ప్రయత్నముచే.

6. క్షేత్రంబు = చేను, పురుషకారము = పౌరుషము, బీజము = విత్తనము, మాత్రపడక = చేరఁగా, కర్మకరుఁడు = పనిచేయువాఁడు.

8. విత్తనములేకయె చెట్లు మొలవనట్లు, దైవసహాయములేక ఫలము గలుగదు.

10. అనలంబు = నిప్పు, పవనుచేన్ = గాలిచేతను, వర్ధనమున్ = వృద్ధిని.

12. కాలుష్య అతీంక = స్వరూపనాశము నొందినయెడల, దీనియు = దివ్వె - దీపము.

13. ఎపక మెసఁగ నేని = మిక్కిలి నేని, సాంగుణితో = చక్కని శీలంబుతో

14. ఆరంభరహితుఁడ = ప్రయత్నము సేయనివానిని, ఆకృతి ఆరంభులఁ = ప్రయత్నము సేయనివారిని. ఓర్చుఁడ = గెల్చును.

15. చెట్టుమొదటనున్న పుట్టయా చెట్టును చెరచునట్లు, అల్పుఁడగువాఁడును ప్రయత్నముచేఁ బగతుఱను సాధించునని తా.

16. మోసగాండ్రను మోసముచేతనే జయింపవలయును అని తా.

వైరాగ్యము.

1. కర్మి = కర్మములు చేయువాఁడు, కర్మఫలత్యాగి = తానుచేసిన కర్మములయొక్క ఫలమును గోరనివాఁడు, కౌల్యవియోగము = ఆసలేకుండుట. తత్ప్రకృత్యను లత్యుఁడు = దానికధీనమయినగుణిఁగలవాఁడు.

2. నియతి = యేర్పాటు, అవ్యయపుణ్యగ్రహములు = నాశములేని పవిత్రభూతములు.

3. వినుము * ఎ = విఁవె- సంపార్థనంబున దెదాదు లనుప్రయుక్తంబు లగుచప్పుడు ముద్దుజూలకు వుజికుజీయుగు, అర్థార్థుఁడు = ధనముఁగలవాఁడు,

6. తుచ్ఛజన అనురూపదుర్నీతిఁ = నీచులకుఁదగిన చెడునడతచేత.

7. త్రిశంకుఁడ = చెఱచెను.

8. వాచిరి = క్రమముగా, అవశ్య విధేయుతఁ = తప్పక విధికిలోఁబడిన దగుటచేత

10. ఉసురు = ప్రాణము, చెలిమింజేసి = ప్రేమచేత.

11. శ్రుతులు = వేదములు, అభ్యసించితి = నేర్చితివి- (వకారము లోపించి యున్నది:)

13. కిల్బిషములఁ = తప్పులందు, ఆర్తికి = కష్టమునకు, అమితముపైఁదగుల = అనుభవింపఁదగిన వస్తువుపైఁ గలయాశ.

14. పాటించి = పొంది, బంధకలితులు = కట్టుబాట్లతోఁ గూడినవారు, అయ్యర్థి = అయిలను, సువిచారులు = చక్కనిజ్ఞానవిచారముఁగలవారు. నిర్మమతఁ = మోహము లేకుండుటచేత.

15. మశక = దోమ, విమలసమితులందుఁ = వస్తుసమూహమునందు.

16. విన్నపుఁడ = నేర్పుతో, ప్రైస్థితఁ = నిష్ఠఁగలవాఁడగుటను, పాము... జముఁడ = పాము తన కుబుసము వదలునట్లు నీవును పాపముల నన్నిటిని బాయుదువుఅని తా.

17. వనితా = ఓసుందరీ, లోష్టము = మంటిపెళ్ళ.

18. తృష్ణాపహులకుఁ = ఆశయే ప్రధానముగాఁగలవారికి, నిస్పృహులు = ఆశ లేనివారు, నిర్లేపులు = సంబంధము లేనివారు.

20. నిర్లేప నిశ్చలాజరామరపదవిన్ = సంసారపాశము లేనిది గనుకనే శాశ్వతమును ముదిమియు నుపలితంబును లేని మార్గమునందు.

22. అచ్చుపఱచుచున్ = కలిగించుచు, మదియించినన్ = ఇంద్రియములను మరపించినయెడల, సతీమౌళిమణీ = పతివ్రతలలో నుత్తమురాలా.

23. సర్వసంకల్పవర్జనతా = అన్నికోరికలను విడుచుటయే స్వభావముగఁగలవాఁడు, అనింధన అనలమువట్లు = కట్టెలులేని నిప్పువలె, వికృతి వర్జితమైన నిర్వృతి = మారుపాటులేని సౌఖ్యమును

25. అర్థక్రియావినోదధింగుల్ = ధనసంపాదనవిషయమున నేర్పుఁ గలిగినవారు, పొసుపడక = ఈసుగుఁట్లు, ఉరవు = ఉపాయము.

30. ఉమ్మలికము = దుఃఖము, వఱదన్ = ప్రవాహమునందు.

31. తూష్ణీంభావ అలంకృతమనస్కుఁడను = మౌనము నవలంబించినమనస్సుఁగలవాఁడను = మౌనముతోనుండువాఁడను, అలంబుగన్ చేసి = ఉపేక్ష చేసి.

32. పిణ్యాకము = తెలికపిండి, కయివారుడకిన్ = పొత్తుపుఁ దాసరికి.

33. చారుచీనాంబరము = మేలిమి పట్టువస్త్రము.

34. మనోభీయుక్తిన్ = మనస్సుయొక్క నిశ్చలతచేత, విషయసమితి = ఇంద్రియ విషయములయొక్క సమూహమును, అనిమిషులు = దేవతలు.

37. అనహంకార శాంతబుద్ధియై = అహంకారములేనిసెమ్మది బుద్ధిఁగలవాఁడై, నిరపేక్షతన్ = ఆశలేకుండుటను

39. భోగియగువాఁడు "మనమెల్లప్పుడిట్లు తిరముగకలిమితోనుండ"మనియెంచినట్లయిన, వానికట్టి వ్యసనంబు లేదని తా.

42. పోయినదానికి చింతింపక, రాఁబోవుదానికి నోరు దెఱచికొనియుండక, అత్యాశపడక, దీనతనొందక దైవాజ్ఞప్రకారము పోవుదుననియుండవలెను.

43. మాత్రులన్ = శత్రువులను,

44. పంచఇంద్రియములన్ = త్వక్ చక్షుః శ్రోత్ర జిహ్వాఘ్రాణేంద్రియములను, జితేంద్రియత్వము = ఇంద్రియములను లోఁబఱచుకొన్నవాఁడగుట.

45. నియతిమెయిన్ = పూనికతో, చిత్తసారము = మనోదృఢత్వమును, నయసంపన్నునిన్ = నీతితోఁగూడినవానిని = నీతి నవలంబించినవానిని.

వివేకము

2. సర్వకర్మముల విడిచియుండుటచేతనే మోక్షము సిద్ధించునదిగా నుండెనేని, కొండలు, చెట్లు కర్మములు లేనివి కావున వానికిని మోక్షము సిద్ధింపవలయును గదా. కావున జందెము త్రెంచివైచి సంధ్యావందనాది సత్కర్మములనువదలి, యడవులలో నున్నంతమాత్రమున మోక్షసిద్ధిలేదని తా.

3. ప్రసన్నవివేకులు = సుజ్ఞానులు.

4. తవవి = విచారించి.

5. హస్తియందు = ఏనుఁగునందు, పోఁకపుర్ = పక్కుకు, (సర్వసముఁడు వీంకే తుఁడనిభావము)

6. ఇతఁడు తనవాఁడు ఇతఁ డన్యుఁడు, వీఁడు బంధువు, వీఁడు విరోధియను భేదము లేని జ్ఞానవంతునికి సంతోషమునకు హాని యెన్నఁడును గలుగదని తా.

8. చిరతరగణనా సూత్రితము= ఒహుకాలపు టాలోచనచేఁ గట్టుపఱినదాని.

9. అచరవృత్తిన్ = తొందరపడి, పశ్చాత్తాపము -- వెనుకచింతించుట, అన ఘా = దోషరహితుఁడా, చిరభావితశుద్ధి నిరూపణకృతము= విచారించి యాలోచింపఁ బడిన పొరపాటులేని యేర్పాటుచేఁ జేయఁబడినపని

10. వైషమ్యవిహీనము = ఎచ్చుతక్కువలులేని.

13. శమదమాదిసంపద గలవానికిఁ బరిశుద్ధిగలదుగాని, పట్టినీళ్ళలోఁ బలుమఱు మునుఁగుటచేఁ బారిశుద్ధ్యము గలుగనేరదని తా.

14. మమత్వతుష్టహృదయతన్ = తాను, తన దనుటచే సంతసముతోఁగూడిన మనస్సుఁగలవాఁడుగా నుండుటను, విగతస్పృహులు = ఆశలేనివారు.

15. బ్రహ్మజ్ఞానము గలిగినతర్వాతఁ బూనుసన్న్యాసము మోక్షప్రాప్తికిఁ గారణంబగును గావున శీతోష్ణాదిజంటలకు లోఁబడనివానికి చావు ముదిమిలేని శాశ్వతపుణ్యము గలుగునని తా.

16. స్థలపథము = విట్టమార్గము, పోతమ్మన్ = ఓడను, సాధనకలన విభాగజ్ఞుఁడు=సాధనముల నేర్పరచుటందలిపేలుపాటు నెఱిఁగినవాఁడు.

17. సౌమ్యులు = సత్పురుషులు, అసౌమ్యులు= దుర్జనులు, చిత్తాగమ్యతన్ = మనసునకుఁ గోచరము కాకుండుటచేత.

19. తదక్షివిష్టకళంకమున్ = వానియందున్న యపవాదమును.

21. అలఘునిత్యబోధనజ్యోతి = పూర్ణమైన యెడతెగనిజ్ఞానదీపము, తనప్రభన్ = తనకాంతిచేత, విగతజాడ్యనులన్ = మందతలేనివాని.

22. ఈపద్యమునఁ గ్రమాలంకారము - వల మృగములను, ఉచ్చు పక్షులను, ఓదము ఏమఁగును, గాలము చేఁపలనుపట్టు సాధనములు, దక్షులు = నేర్పరులు, విజ్ఞానకలిమిన్ = తెలివియుండుటచేత.

24. అమవసన్ = అమావాస్యనాఁడు, అమృతకరునకున్ - చంద్రునకు.

27. ఓం నమః నారాయణాయ - అనుమంత్రము.

28. ఏకాయనవృత్తిన్ = ఒకత్రోవుననే యుండుటచేత, స్వాంతంబునకున్= చిత్తమునకు, (త్రికరణశుద్ధిఁగలిగి యాచారవంతుఁడై యున్నవానికి, యాచారము చిత్తశుద్ధికిఁ గారణమైనట్లు జ్ఞానహేతువగునని తా)

వివిధాంశములు.

1. పెండ్లిచేసికొనుట సంభోగమునకును బిడ్డను వడయుటకును, వేదశాస్త్రములం జదువుట ఆచారమును మంచినడవడియుం గల్గియుండుటకును, ధనసంపాదన పెరికి కిచ్చుటకును దానముభరించుటకును, వేదములఁ జదువుట యజ్ఞము లొనర్చుటకును, నేమింపబడిన వియని తా.

3. మహిమనెలవు = గొప్పతనమునకుఁ దావు, సురపురిమార్గము = స్వర్గమునకు దారి, సంశ్రయము = ఆధారము.

4. విదగ్ధురై = నేర్పరులై, ఒరులకు = ఇతరులకు.

7. నిర్వ్యాపారత్వము = పనిలేకుండుట, కాపురుషగుణంబులు = దుర్జనులగుణములు, అతోషక = తృప్తి నొందక.

8. అరిదివిలుకాని యుజ్జ్వలశరము = గొప్పధనుర్ధరుఁడు ప్రయోగించుచుండు బాణము

15. ముండితమూర్ధ = జుట్టులేకయుండుటయును, అఖండజ్ఞాన ప్రపత్త్యకలనము = తఱుఁగని జ్ఞానమునొసఁగుట

17. గోధరణాది = గోదానము, భూదానము మొదలుగాఁగల, అధికదానములన్ = గొప్పదానములచే,

18 దుర్భక్ష్యరహితులు – తినఁగూడనివస్తువులఁ దిననివారు.

19. గోవాటమునందున్ = ఆవులకొట్టమునందు, విష్టావిసర్జనము = మలమూత్రములను విడుచుట.

20. చేతనార్థకముగన్ = జీతముకొఱకు, జోస్యము = జ్యోతిషము

21. స్నానముచేయక గంధముపూసికొనుటయు, తడిచీర ధరించుటయు, ఒకఁడు కట్టికొని విడిచినబట్ట కట్టుకొనుటయు, మిక్కిలి మాసినబట్టనైనను మడత మార్చికట్టుటయు దగదని తా.

22 దధిమధు సమేతంబుగన్ – పెరుగు తేనెతోఁగూడినట్లు, సక్తువు = పేలపిండి.

25. భగిని = ఆఁడుతోఁబుట్టువును, ప్రోవు = కాపాడుట.

28. హితమితఆశనమున = దేహమునకు ననువయినకొలఁదియగు నాహారముచే, రసాయన అభ్యాసమునను = ఔషధసేవచేతను, పూర్వభవకృత కర్మఫలము = ముందటిజన్మమునఁ జేయఁబడిన సత్కర్మఫలము

అసత్యవాదిత్వము

2. లాభలోభ పక్షపాతలోలబుద్ధిన్ = లాభమునందలి యాశచేత, పక్షపాతమువలన చపలమైనతెలివితో.

3. ధర్మదర్శి = న్యాయమును గని పెట్టువాఁడు (జడ్జి), శరణాగత ప్రహారిత్వము = శరణుని వేఁడు వారి వధము.

4. ఘోరనరకపంకము = భయంకరమయిన నరకమనెడి బురద
5. కట్టిఁడి = న్యాయముఁదప్పినవాఁడు (కట్టు * ఇఁడి.)
6. అంచితాచార = మంచినడవడిఁ గలవాఁడా.

—— (*) ——

బ్రాహ్మణులు, వారిప్రభావము.

1. నీఱు = బూది, కినిసిరేని = కోపపడిరేని, తపఃప్రశస్తులు = తపస్సుచేఁ బ్రసిద్ధి కెక్కినవారు, దుర్వారతేజులు = అడ్డగింపరాని తపోమహిమఁ గలవారు.

2. శ్రుతమువలనన్ = వేదాధ్యయనమువలన, శ్రోత్రియుఁడు = వేదోక్తకర్మలకు నధికారి.

3. దురితసంతమసము = పాపమనెడి కటికచీఁకటి, హర్తురు = అపహరింతురు, ఆయువు...నొల్లరే = బ్రాహ్మణునిద్రవ్య మపహరించినవాని కాయుస్సుక్షీణించును, సంపదతగ్గిపోవునని తా.

4. పరిణతచిత్తుఁడు = జ్ఞానముచేఁ బరిపక్వమైన మనస్సుఁగలవాఁడు.

గృహస్థాశ్రమము.

1. తలయందు = త్రిసులో.
2. కృతకృత్యతన్ = సార్థకత్వమును, గృహిణి = భార్య.

—— * ——

సుఖదుఃఖసమత్వము.

1. నదీప్రవాహమున నొకకట్టె, మఱియొకకట్టెతోఁ జేరినట్లు, మనుష్యులు కొంతకాలము మగఁడని, యాలని, బిడ్డఁడని యీవిధముగాఁ జేరియుందురు, కొంత కాలమునకా కట్టెలు వేఱయిపోవునట్లు మానవులు ఒకరినివిడిచి యొకరు చీలిపోదురు.

—— ♦ ——

ధనవంతుఁడు.

1. వదనము = వాయి = నోరు, తనుకఁగన్ = కలుగఁగా, ఉల్లలనుడుకును = కళవళనుడుకును, శిఖి...పదకన్ = అగ్ని, దొంగలు మొదలగువారికి విషయమైన యాగతములకు.

3. పొచ్చెంపుచందము = హీనస్థితిని.

4. ధనితాజనితాత్మాధీనత్వంబు = భాగ్యవంతత్వమువలనఁ బుట్టిన స్వాధీనత, అనుపమసౌఖ్యము = సాటిలేని సుఖము.

—— (*) ——

చతుర్విధపురుషార్థములు.

1. ధర్మార్థములు సమానములు. వానిలో దేనిని అలక్ష్యము చేసినను, వానిరాజ్యము నశించును. ఎవనికి ధనము లేదో వానికి సౌఖ్యము లేనేలేదు.

2. ధర్మార్థములు సమానములు, అర్థమునకు ఫలము కామము, కావున నర్థమనెడి పురుషార్థమును సంపాదింపవలెను అని తా.

3. అళి = తుమ్మెద, అలరునన్ = పుష్పమునందు.

4. ఒకఁడు = ఒకటి.

5. అతత...సహుఁడు - అతత = విస్తారమైన, వర్గత్రయ = ధర్మఅర్థకామములను మూటివలన, సంజాత = పుట్టిన, మనః = మనస్సునందలి, దుఃఖ = వ్యసనముయొక్క, భార = అతిశయమును, సహుఁడు = ఓర్చువాఁడు.

6. సారసాచ్చములు – కొంచెముకొంచెము, దైన్యము = అధైర్యము.

పరస్త్రీసంగమము.

3. సఖి...సతులు = స్నేహితులు, గురువులు, పెద్దలు, రాజులు, కులబంధువులు, బ్రాహ్మణులు, వైద్యులు, పనివారు, పండితులు, పట్టణవాసులు, వీరియొక్క భార్యలు.

—(*)—

సంసారము.

1. నికేతనము = ఉనికిపట్టు.

2. కదళీగర్భసారము = అరఁటియూచలోని దారము.

3. నిజహిత విరహితుఁడు = తనమేలుకైన పనిచేయనివాఁడు, ఆత్మసముద్ధరణంబును = తన్నుఁ దాను లేవనెత్తికొనుటను.

5. మృణాళతంతునన్ = తామరతూఁడునందు, రొంపి = అడుసు.

వాక్చాతుర్యము.

1. వెడిదముగన్ = భయంకరముగా.

2. అలుఁగులన్ = ఆయుధములను, అనువునన్ = చిన్నగ, పుచ్చంగవచ్చును = తీయవచ్చును.

5. యథార్థముగను, న్యాయముగను, సకలజనసమ్మతముగను మాటలాడుట యుక్తము కాని మరొకవిధముగాను మాటాడలాడరాదని తా.

కీర్తి.

3. దివి = ఆకాశము, యశోరమ = కీర్తియను వనిత.

4. సడి = నింద, అనఘు = పాపరహితుఁడా.

5. జగద్ధితముగఁ = లోకమునకు మేలుగలుగునట్లుగా.

అపజయము.

2. హృదయపుటభేదనము = మనస్సును ఛేదించునది. పరాజయము = ఓటమి.

కృతఘ్నత.

1. ఒకరునిచేతిప్రాపు=ఒకరికిందిపోషణము, ఉన్నతిప్రాపు= గౌరవము నొందుట

2 క్రొవ్విదంబులు= దుష్కార్యములు, (క్రొవ్వు+ఇదములు)

తొందరపాటు.

1. చవిచేటు+ఎ+కాదు=రుచి లేకుండుటయేకాక

2. మాలకరి = తోటవాఁడు. ఎదురుకందకుండఁగ = ఎవటివానిమనసునకు నొప్పి యెత్తకుండునట్లు.

——(*)— –

అధర్మము.

1. ఎలుఁగు = గొంతు, అక్కజముగఁ = ఆశ్చర్యకరముగా.

2. మహిత = అందరికిసమ్మతమైన, శాస్త్ర = ధర్మశాస్త్రములందు, కలిత = చెప్పఁబడిన, పగఱఁ = శత్రువులను, అడరుఁ = పూనునో.

శరీరము.

1. మరుదమిత్రవిధ్వంసీ = వేల్పులకు విరోధులైనవారి (రాక్షసులను) సంహరించువాఁడా.

యుద్ధము.

1. విగ్రహము = యుద్ధము, (నానా. దేహము) కర్తవ్యము = చేసికొనఁదగినది.

2. దర్పవిభ్రాజితశక్తిఁ = గర్వముచేవెలుఁగుశక్తితో, అనురక్తులఁ = స్నేహితులను, అనింద్యపరాక్రమలీలఁ = కొఱవలేనిమగటిమితో, ఆజి = యుద్ధము.

గుణములు.

1. కర్తృజనచిత్తదశలకు = చేయువానిమనోభావములకు, సత్త్వాదిగుణపరిగతము, లు = సత్త్వగుణము మొదలగువానిచే గ్రమ్మఁబడినవి

2 నిత్యవస్తు సమధిగమసిద్ధికిన్ = నిత్యమగు బ్రహ్మమనుపదార్థమును దెలిసికొనుటకు, త్రిపథంబులన్ = మూడుమార్గములలోపల, ఆగమతంత్రప్రసిద్ధవారా = వేదాంతశాస్త్రప్రవీణులారా.

3. ప్రాభవము = ప్రభుత్వము, సుఖదుఃఖభాగితాకలనము = సుఖదుఃఖములకు లోఁబడియుండుట, బహువికల్పప్రభావలు = పెక్కువిపరీతపుమాటలు, ఉబ్బు=గర్వము, రజఃప్రభూతముల్ = రజోగుణమువలనఁ బుట్టినవి.

ధ్యానము

1. బ్రాఁతె= దుర్లభము.

2. అక్షరాలి= అక్షరములవరుస, అంతప్రాప్తిక్షణమునన్ =మరణకాలము సమీపించియున్నప్పుడు, ప్రణవ అర్థంబైన పదమున్ =ఓంకారమును.

రాజు, రాజధర్మములు

2. గుణహీని = హీని.

3. ధీరమతియుక్తులతోడన్ = గొప్పతెలివిఁ గలవారితో, విచారిత పూర్వప్రారంభము = ఆలోచనము ముందుగాఁగల మొదలుపెట్టుట కలిగిన, (ఆలోచనచేసి యారంభింపఁబడిన.) పారము = తుదిని, విఘాతపదదూరంబై = విఘాతమగు పదముయొక్క యర్థమునకు దూరమై (విఘ్నములులేక.)

5. ఆత్మచ్ఛిద్రములు=తమలోపములు, మిత్రసంపన్నుఁడు=సహాయసంపదఁగలవాఁడు

6. అధిక... వారిన్ = ఎక్కువ బాహుబలమును సహాయసంపదయుఁగలవారిని.

7. వివిధ పాషండతతిన్ = పలుతెగల బిచ్చగాండ్రగుంపును.

8. మృగయా = వేట, ఆస్థానము = కొలువుకూటము.

9. ఆత్మరక్ష = తన్నుఁ గాపాడుకొనుట.

12. అలకదన్ =మూఁపుమీఁద, మృద్ఘటము=మంటికుండ (ఉపమాలంకారము.)

13. కావ్యమతము = శుక్రాచార్యుని యభిప్రాయము.

14. అనఘులన్ = తప్పిదములు లేనివారిని, పితృపితామహ క్రమమునన్ = వంశపారంపర్యముగా, సంప్రయోగములపొంటెన్ = జరుగు విషయములందు.

15. రాజితమంత్రము= ఒరులకుఁ దెలియని యాలోచన, (రక్షింతువు * ఏ- వకారలోపము= రక్షింతు * ఏ =) రక్షింతే = కాపాడుచున్నావా.

16. బహుశ్రుతుఁడు = పెక్కుశాస్త్రములు చదివినవాఁడు, సమచిత్తుడు = పక్షపాతము లేనివాడు, వాణీ...రుహుఁడు- వాణీరమణీ = సరస్వతీదేవిచేత, శ్రిత = పొందఁబడిన, వదనసరోరుహుఁడు= కమలమువంటి మోముఁగలవాఁడు(చక్కగాఁజదివినవాఁడు.)

17. అవార్యవీర్యులు = ఆటంకములేని మగటిమిఁగలవారు, మాననీయులన్ = గారవింపఁదగినవారిని.

18. చనువాఁడు = అనుభవముఁగలవాఁడు, పురుషకారు = మగటిమిఁగలవాఁడు, పక్షమువ్రేఁదగన్ ఉండఁడుగా = కక్షకట్టియుండఁడుగదా (అర్థాంతరన్యాసాలంకారము.)

19. శాస్త్రదృష్టిప్రతిభన్ = శాస్త్రానుభవముచేతను, ఊహచేతను, దివ్యాంతరిక్షభౌమ ఉత్పాతప్రతీకారులు = దైవికములయిన, ఆకాశంబునఁబుట్టిన, భూసంబంధములయిన చెఱుపులను, ప్రతీకారులు = చికిత్సచేయువారు, దైవజ్ఞులు = జోస్యులు.

20. అనిశము = ఎల్లప్పుడు, అష్టాంగము = కాయ బాల గ్రహ, ఊర్ధ్వాంగ, శల్య, దంష్ట్ర, జరా, విషములను చికిత్సచేయు ఎనిమిది విధములగు, ఆయుర్వేదమునన్ = వైద్యశాస్త్రమునందు.

21. మనోవ్యాధులను పెద్దలసేవచేతను శరీరవ్యాధులను ఔషధములను పుచ్చుకొనుటచేతను మాన్పుకొనవలెను అని తా. (క్రమాలంకారము.)

22 ఉపధాశుద్ధులన్ — పరిశోధనలందు నుంచువారిని తెలియఁబడినవారిని, వ్యపగతబుద్ధులన్ = చెడుతలంపులు లేనివారిని

23. ఉత్తములకు గొప్పయుద్యోగములను, మధ్యములకు సామాన్యోద్యోగములను అధములకుఁ దక్కువయుద్యోగములను ఒసఁగవలెను, ఇత్తే=ఇచ్చెదవా? (ఇచ్చు*దు*వు= ఇచ్చుదు= ఇత్తు ఇత్తు*ఏ=ఇత్తే.)

26. నిచ్చలున్ = ఎల్లప్పుడు.

27. బాహ్యాభ్యంతర = వెలుపలి లోపలి.

29. కులభృత్యులు = తరతరములపనివారు, అర్థితోన్ = ప్రీతితో, ఆజిన్ = యుద్ధమునందు, కృతము = మేలు.

30. అనుపోష్యుల = అనుసరించి జీవనముచేయువారిని, ప్రోతే (ప్రోచుదువు= ప్రోతువు= ప్రోతు * ఏ = ప్రోతే) = రక్షించుదువుగదా, కెమ్మి = ప్రేమ.

31. ముచ్చులన్ = దొంగలను, కూర్పనివారలన్ = ఇష్టపడని వారలను, పగరవలనివారలన్ = శత్రువుల తట్టువారిని, ధృతి = ధైర్యము.

32. నీయధికారులు లంచగొండులై తప్పుచేసినవారిని విడిచిపెట్టరుగదా.

33. అవగ్రహాభయంబు = అనావృష్టివలని దిగులు, తనుకళ = సంభవింపక.

34. కర్షకులకు = రైతులకు, బీజములు = విత్తనములు, వణిజులకున్ = వర్తకులకు, శతవృద్ధిన్ = నూటికొకటివడ్డీవంతున, అనూనముగాన్ = కావలసినంత.

35. పంగులన్ = కుంటివారిని, వికలాంగులన్ = మొండిచేతులు కాళ్ళుమొదలగువవి గలవారిని, కడిఁది = గొప్ప, సంగరరంగమునన్ = యుద్ధరంగమునందు, కాచె

(కాచు + దు + వు + ఏ = కాతువు + ఏ = కాతు + ఏ) = రక్షించెదవా, శరణని వచ్చిన శత్రువునైనను గాపాడుదువుగా.

86. దండాన్వయము.— నీపురక్షించెడి కోటలు, ఎక్కువద్రవ్యమును ధాన్యమును, బాణములును, అమ్ములపొదులును, యుద్ధభటులును, ఎల్లప్పుడు లోపలియుదకంబులును, కసవును, నూనె, నెయ్యి మొదలగు రసములును, కైదువులును, అనేక యంత్రములునుగల్గి శత్రులకుఁ జొరవీలుగాక, శత్రురాజులకు భీతిప్రదములుగా నొప్పుచున్నవా?

87. దుర్మదమలిన అంధచిత్తులన్ = అహంకారముచే మసకతగిలి గుడ్డిదైనమనస్సుగలవారిని, ప్రమత్తులన్ = ఏమఱినవారిని, ఇంద్రియనిర్జితాత్ములన్ = ఇంద్రియములను మనసును జయించినవారిని

88. కడిఁది = గొప్ప

39. ప్రాణిగతులన్ = జీవనులేనివారిని.

40 ఆజిన్ = యుద్ధమునందు, ధాత్రి = పుడమి.

41. రమణలోడన్ = ప్రేమతో, ఓజన్ = న్యాయముతో.

44. నిజశుభస్థితిపొందెన్ = తమమేలుకై.

45. పాడిన్ = ధర్మమును, ఆయతులు = రాఁబడులు, ఉర్వి = భూమి.

48. తలఁకుడిగి = భయమువిడిచి, సంగరవిద్యానిపుణతన్ = ధనుర్విద్యయందలి నేర్పుతో

49. రామాళికిన్ = రాజపుత్రునికి, ఏచి = రేఁగి, అమరలోకమునకున్ = స్వర్గమునకు.

50. ఈత్రయిన్ = ఈమూడులోకములందు, శత్రువధ ఉత్సవంబు = పగతునిఁ జంపుటయను సంతోషమును, కుందన్ = విచారపడుట.

51. రాజు తాను, తనమిత్రుఁడు, తనమిత్రుని మిత్రుఁడు స్వవిషయమున మంచిస్థితిలోనుండునట్లు కోరవలెను. శత్రువు, వానిమిత్రుఁడు, వానిమిత్రుని మిత్రుఁడు చెడిపోవునట్లు కోరవలెను, అప్పుడు రాజు మేలుపొందును

56. ఆగమములు = వేదములు మొదలగు ప్రమాణగ్రంథములు, నెట్టన్ = తప్పక.

57. రాజుపరదేవతవంటివాఁడు గనుక, అతఁడు బాలుఁడైనను లక్ష్యముంచి పూజింపవలెను, లేక అలక్ష్యముచేసిన చోఁ గీడు తప్పకవచ్చును.

58. గరదునిన్ = విషముపెట్టి చంపినవాని, గృహదాహకున్ = ఇల్లుకాల్చినవాని, మంత్రరహస్యవిభేదిన్ = ఆలోచనను వెలిపుచ్చువాని, వధవిధాయిన్ = హత్యచేసినవాని.

59. అఖండేందు సన్నిభుఁడు = ఇందునితోఁ దుల్యుఁడు.

64. అరి = కప్పము, మధ్యస్థాచరణమునన్ = పక్షపాతములేక.

65. దురమునన్ = పోరునందు, కైదువు = ఆయుధము, పొరిగొనన్ = చంపుటకు

69. ఆర్జవమునన్ = మోసములేక, అనార్జవము = వంచన.

69. ప్రాణగొడ్డము = ప్రాణములఁ దీయునది (ఇది యనింద్యగ్రామ్యము)

73. తరణి శశాంకుల తేజస్స్ఫురణము = ఎండయు వెన్నెలయుఁ గాయుట.

74. పరిణయము = పెండ్లి.

78. లోగుట్టు చేటు = ఆలోచన వెల్లడియగుట, మత్సరంబు = వైరము, నృపతివలనన్ = రాజువలన.

85. ఉదాసీననృపపరీక్ష = శత్రువును మిత్రుఁడును గాక మధ్యస్థుఁడుగానుండు రాజు నెక్కువగా విచారించుట.

91. అప్పును బొత్తిగాఁ దీర్చవలయును, నిప్పును బూర్తిగా నార్పవలయును, శత్రువును నిశ్శేషముగా నడఁగఁ ద్రొక్కవలయును, లేనిచో, దీనిలో నొక్కటొక్కటియు హెచ్చి మఱల నాపదఁ దెచ్చును.

95. మదుపు = భోజనము, తొడరుపులు = ప్రయత్నములు

96. మంత్రావననియమము = ఆలోచన వెలిపుచ్చకుండుటకై తగు నేర్పాటు.

97. మాపుకడన్ = సాయంకాలమందు, చారులను = వేగులను

100. మనుగడ = జీతము = బత్తెము, అగ్గలము చేసి = హెచ్చించి.

101. అలజడికిన్ = భీతికి, నీవలనన్ = నీయొద్ద

102. సప్తాంగము = రాజు, మంత్రి, చెలికాండ్రు, బొక్కసము, రాజ్యము, కోట, సైన్యము ఈయేడును రాజ్యాంగములు.

103. ఎసకమెసఁగన్ = హెచ్చుగా, అప్పనము = కప్పము.

107. అగ్గలిక = పూనిక = శౌర్యము, ఇలువడి = మంచికులంబునఁ బుట్టుట.

111. కువలయ = భూమండలము.

112. బేహారము = వ్యాపారము, వర్తకము.

113. క్రేపులన్ = దూడలను, పొరిమాలఁగన్ = చచ్చునట్లు.

115. బండారము = బొక్కసము.

117. దమియింపన్ = అణఁచుటకు.

120. వేగు = వింతగొల్చువాఁడు, కెలనన్ = యుద్ధమునందు.

121. ఉక్కివములు = కపటములు = మోసములు.

124. చిల్ల = శల్యము, విషలిప్తము = విసముచేఁ బూయఁబడినది.

125. అధ్వరములు = యజ్ఞములు.

127. విశదుఁడు = నిర్మలమైనవాఁడు.

128. పగతున్ = శత్రువును, తత్ శీలము = వానిస్వభావము.

132. అంగారములు = బొగ్గులు.

137. అరాళ ది...ముల = తోటలు మున్నగు తావుదరిఁగెడి కోట్లకును, దేశ సంధులకున్ = రెండుదేశములు కలియు చోట్లకు, పురీద్వారములకు = పట్టణపుగవనులకు.

140. మత్తున్ = ఓడించినవాని, ప్రమత్తున్ = ఏమఱినవాని, శిఖి = నిప్పు, ఉత్తలపెట్టునది = కష్టపఱుపవలయును.

141 మెయివడిన్ = నేర్పుతో.

142. నర్మిన్ = పేరిమితో, పసగోకుల ఆకర నగపరిఘుల అగ్రకరములు = ఆవులు, ఆవులమందలు, గనులు, కొండలు మొదలగువానిమీఁది పన్నులు

148. అముష్కరుఁడు = మూర్ఖుఁడుగానివాఁడు, ఈగుల్ = దానములు, ఆశకుఁడు – పరుసుఁడు

రాజసేవాప్రకారము.

4 తీరమి = అక్కఱ, పవు = ఆనతి, మెయికొనవలయున్ = ఆయఁబుచ్చవలెను.

5. ధరణీపుఁడక్కన్ - రాజునొద్ద, కట్టెదురన్ = మిక్కిలిచాయగా (కడు ఎదురు.)

7 తదీయశుద్ధాంతచర కుబ్జవామనకాంతా ఆదులతోడి పొందుకలిమి = ఆయంతఃపురసమీపమునఁ దిరుగుచుండు గూనులు, కుఱుచలు నగు స్త్రీలతో స్నేహముఁగలిగియుండుట.

8. తారుఁ = తామే (తమరు, తాము - ఇవి రూపాంతరములు)

10. పాలసుఁడు = మూర్ఖుఁడు

11. పాముచెన్నులు = పాముకోఱలు

12 నిష్ఠీవనము - ఉమియుట, బాహిరములు = ప్రకాశితములు

మంత్రి.

1. ధుర్యతన్ = నేర్పుతో, అనాగతములు = ఇంకమీఁదజరుగఁబోవునవి.

సేనాధిపతి.

1. మొన = సేన, విన్నవు = నేర్పు, (ప్ర. విజ్ఞానము.) పోటులకజ్జంబు = యుద్ధము చేయు నేర్పు

దూత.

1. కార్యవాదిత్వసద్వచోగౌరవము = పనియగునట్లుమాటలాడుటయు మంచిమాటలనేర్పు.

లఘుటిప్పణము సంపూర్ణము.

——(*)——

శ్రీ

శ్రీమదాంధ్రమహాభారత రత్నములు.

అనఁగా,

ఆంధ్రమహాభారతము 18 పర్వములనుండి యెత్తివ్రాయఁబడిన

దాదాపుగ 300 నీతిపద్యములుగల

గ్రంథము.

రెండవభాగము.

(మద్రాసు టెక్స్టు బుక్కు కమిటీవారిచే సెకండరీ పాఠశాలలలోఁ
పఠనగ్రంథముగ నంగీకరింపఁబడినది.)

శశిలేఖా పత్రికాధిపతియగు

గట్టుపల్లి - శేషాచార్యులచే

నేర్పఱుపఁబడి

చెన్నపురి

శశిలేఖా ముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపఁబడి ప్రకటింపఁబడినది.

1913

దీని ధర అణాలు ౩, వి.పి. పోష్టుఖర్చులతోడ అణాలు ౪.

పీఠిక.

తెనుఁగుభాషలోఁ గవిత్రయమువారు యేర్పఱచిన భారతము ధర్మశాస్త్రమనియు, వేదాంతమనియు, నీతిశాస్త్రమనియు, మహాకావ్యమనియు, సర్వలక్షణమనియు, ఇతిహాసమనియు, బహుపురాణసముచ్చయమనియుఁ, గొనియాడఁబడుచున్నది. దీనిలోఁ గల నీతిపద్యములు చిన్నతరగతుల బాలురకు బోధపడవలయునను తలంపుతోఁ గొన్ని సం॥లనాఁడు దీనినుండి దాదాపుగ 800 పద్యములను చేర్చికూర్చి ఆంధ్రమహాభారతరత్నములను పేరిట ముద్రించితిని ఆంధ్రదేశములోనుండు గొప్పపండితులు, వార్తాపత్రికల సంపాదకులు దీని మెచ్చుకొని, ఇట్టిగ్రంథము యింతవఱకు యేర్పడకపోవుట గొప్పకొఱతయనియు, ఇది పాఠశాలలలోఁ బఠనగ్రంథముగ నేర్పడవలయుననియుఁ దెలిపిరి. ఇదివఱకు రెండువేల ప్రతులు విక్రయమయినవి. ఇపుడు మదారిసు టెక్స్టుబుక్కు కమిటీవారు దీని సెకెండరీ తరగతులకుఁ బఠనగ్రంథముగ నంగీకరించిరి. కనుక, 800 పద్యములు గల యీగ్రంథమును మూఁడుభాగములుగ విభజించి, ముద్రించితిని. ఇందుచేత ఆయా తరగతిబాలురు స్వల్పధరకే ఒక్కొకభాగమును విలిచి పఠించుటకు వీలు గలుగును. సెకెండరీ పాఠశాలల అధికారులు యీగ్రంథమును వారివారి పాఠశాలలలోఁ బఠనగ్రంథముగ వాడుకొనవలయునని కోరుచున్నాను.

కళాశోభా కార్యస్థానము
జార్జిటవున్ చెన్నపురి
1913 సం॥ నవంబరు నెల

ఇట్లు
సుజనవిధేయుఁడు
గట్టుపల్లి - శేషాచార్యులు

శ్రీ

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతరత్నములు.

రెండవభాగము.

ఈశ్వరస్తోత్రము.

క॥ భూతముల మ్రింగి లోక, వ్రాతము జలమయముఁ జేసి * వశ్యాత్మత ని
ద్రాతిశయంబున బాలుం, డై తేలెడువానిఁ దలఁతు * హరి మాయాత్మున్॥ ౧౩

తే॥ అంబుదంబులు కేశంబు* లంత నదులు, సర్వతనుసంధులందును * జలధు లుదర
దేశములయందు నున్నట్టి* దేవదేవుఁ, గొలుతుఁ దోయాత్ము దేవకీకొడుకుఁ గృష్ణు॥

తే॥ వదనబాహూరుపదములె* వ్వాఁడు విప్ర, రాజవైశ్యశూద్రులకు సం* ప్రభవదేశ
ములుగ వెలుఁగొందునమ్మహా* మూర్తి విభవ, దీప్తవర్ణాత్మకునిఁ బ్రణు* తింతు విష్ణు॥

క॥ మాసర్త్వయనాబ్దమయో, ద్భాసితరూపుఁ డయి సృష్టిఁ * బ్రళయంబుఁ దగం
జేసి పొలుపారు శౌరి ను, పాసింతును యోగిభోగ్య * బలుఁ గాలాత్మున్॥ ౧౬

క॥ మునిదివిజాదికలోకము, లనంతుఁ డన జగతి కెల్ల * నాధారం బై
పెను పొందెడు శేషాత్ముని, వినుతింతున్ విష్ణుభక్తి * విభవవిధాయిన్॥ ౧౭

క॥ ఆదిత్యమరుద్వసురు, ద్రాదిదివిజగణము లెల్ల* నవయవరూపో
త్పాదకలితు లెవ్వానికి, నాదేవుని సంస్తుతింతు * హరి దేవాత్మున్॥ ౧౮

క॥ సర్వమునందును దా నగు, సర్వముఁ దనయందు నుండు* సంచారంబుల్
సర్వమునకుఁ దనవలనన, సర్వాత్మకు నట్టివృష్ణి * సత్తముఁ దలఁతున్॥ ౧౯

క॥ మీనయి తానతలగతం, బైన నిగమచయముఁ దెచ్చి * యజునకు నొసఁగం
గా నేర్చినఘనుమనస్సు, ధ్యానితవిగ్రహు భజింతు * మత్స్యాత్ము హరిన్॥ ౨౦

క॥ అమృతమథనమున మంథన, గము లీలోద్ధరణకేళిఁ * గైకొని సురసం
ఘమునకుఁ బ్రియమొనరించిన, యమేయుఁ గూర్మాత్మునంబు* జాక్షుం గొలుతున్॥

క॥ వారాహరూపమునఁ దెం, పారినతనదంష్ట్ర నొకట * నవని నగిరికాం
తారంబుగ నెత్తినయా, కారిం గ్రోడాత్ముఁ దలఁతు * సమ్యగ్భక్తిన్॥ ౨౨

ఆ॥ నారసింహవపుర * దారభావము నొంది, ఘను హిరణ్యకశిపు* ఖరనఖముల
బ్రచ్చి దీప్తమూర్తి * వఱలు నృసింహాత్ము, నాత్మభవుని భక్తి * నాశ్రయింతు॥

క॥ వామనరూపంబున ను, ద్దామబలుఁ బలి నడంచి * త్రైలోక్యశ్రీ
శ్రీపతికిఁ జేర్చినయచ్యుత, ధాముం గ్రొత్తాత్ముఁ దలఁతు * దామోదరునిన్॥

దైవము.

తే॥ దినము రాత్రియు బుట్టువులు * మనుజచేయు, సుకృతము దుష్కృతంబులుఁ * జూచుచుండుఁ। గాన నంతరవాస్యంపుఁ * గార్యమైన, నొరులెఱుంగరు నన్నవి * యొనికి దగదు॥ ౧౭

క॥ జలమున మీను సుదుంబర, ఫలమున మశకమును బోలెఁ * బ్రకృతిం బాయని ముక్తులను నిక్కతెలిసి వేర్పా, టలవడిచిన పురుషుఁ డవ్య * యత్వముఁ బొందున్॥ ౧౮

క॥ బలమును బుద్ధియుఁ జేవయు, నలఘుమతీ యుల్లసిల్లు * నగుకాలమునం బొలియుఁ గాలవిపర్యయ, కలనంబున బుధుల కుబ్బుఁ * గలఁకయుఁ గలదే॥ ౧౯

క॥ పారపుసిరి చేటు నరుఁడు, గోరకయే వచ్చునట్లు * కోరకయుండన్ శ్రీరాక గలుగు దైవము, కారుణ్యము గలిగెనేని * గాఢవివేకా॥ ౨౦

క॥ తనయొంప లెరవనినను మను, జానను బంధుతతి సతమె * శోకించిన వచ్చునె చచ్చినజంతువు నె, మ్మన మధికము నొచ్చుఁగాక * మహితవిచారా॥

క॥ చెలులం జుట్టలను సహో, దరుల విభవము నేర్పఁ గాల * దత్తి నవష్టం భోలఁగించుట గలదె మదిం, దెలిసి మనము మనికి యిట్టి * దియకా దెపుడున్॥

క॥ విను నే గెల్చుట కాలము, నన నీవును గాలయుక్తి * నను గెల్చితి గావున నశుభమునకు శుభమున, కును గాలము మూలె శక్ర * బలికతమాటా॥ ౨౩

ఆ॥ నాకు నీకు నేల * నాకేశ శత్రుత్వ, మెవరికైనఁ గలదె * యెందుఁ గాక మునఁ దెచ్చుచుండు * జనులఁ గాలమున్నతు, ఫలవిధముగ రజ్జు * పలుకులుడుగు॥

తే॥ చెప్పఁ జూచున్నఁ దఁ గాలంబు * చేత నెల్ల, విధములఁ జొప్పడు జనులకు * విను ముకాల మప్రమాదవర్తన మతి * యప్రమాద, సంగముక్తులు వారెట్లు * భంగపడరు॥ ౨౫

క॥ కళలం గాష్ఠలలో మనఁ, గలచిదురలఁ గూర్చుకొనుచుఁ * గాలంబు జనంబుల వర్తిల్లఁ జేయుచునని, యది నలవడఁ బొదివి తనదు * వశ్యలఁ జేయున్॥ ౨౬

క॥ కాల మడఁగించుజనుఁ గ, ల్లోలిని నిరఁ బ్రద్యుమ్నకరణి * లోభక్రోధా శిలత్వ కామభయములఁ, దెలుసునుఁడు కాలవృత్తి * తెలియఁగ నేర్చున్॥ ౨౭

క॥ ఇంతయును నూరితి నతేఁ, డెంతయు నొప్పుగొనియుండె * విది నడఁచక్రం బెంతవనఁ బచ్చు నమఁ దనఁ, జింతింపరు జనులు మూఢబుద్ధిస్థితులై॥ ౨౮

క॥ దిన భోజనాభావంబులు, గని యత్యుత్తమతపంబు * గైకొను విద్వ
జ్జనుఁడు గనఁ గాలగతిచే, ల్లను నదిగలశోభితాము * లకముం జోలెన్॥

క॥ కాలగతిఁ గనుట శాంతికి, మూలంబై యంతరంగ * మున శాశ్వతయు
క్త్యాలంబనంబు నిచ్చుఁ ద, దాలీనం బైన పురుషుఁ * డక్షోభ్యుఁ డగున్॥ ౩౦

క॥ శత్రుజనులఁ జెలిమటియును, మిత్రుల ద్రోహింపుటయును * విన్నక యోప
త్స్వాతంత్ర సంపదయనఁగ ని, ధాత్రాజ్ఞం గలుగుచుండె * తతిఁ బురుషునకున్॥

తే॥ సకలభూతంబులకును శాంతకుఁడు గలఁడు, గానయొక్కరుఁ డెవ్వనికి * కల్పనము సేఁ
ప్రాప్తమైనది నీళ్ళులు * పల్లమునకు, వచ్చుక్రియఁ దానవచ్చు గీ * ర్వాణముఖ్య॥ ౩౧

కర్మము

క॥ భారమనమునిచ్చి తెంపక, కారాకులు డుల్లినట్లు * కర్మము లెల్లం
దార పెడఁబాయవలయుట, పారత్రపందెలియఁ జెప్పె * శౌరి యవనికిన్॥ ౧౧

క॥ పురుషుఁడు పెడు ననుబడుదును, పురుషుఁడు పెరుచువనిపలుకు * పురుషుండును న
య్యురువుల నవివేకుల య, ప్పురుషుఁడు పెంపంబు పెడఁడు * భుజవీర్యనిధీ॥ ౧౨

క॥ పురుషుఁ డన వేఱొకండే, పురుషోత్తముఁ డైన యేన * పురుషోత్తమతా
స్ఫురణకుఁ బురుషత్వంబను, మెరమెరగలదనియ కాదె * మెయికొనుఁ గ్రియలన్॥

తే॥ కనకబహురత్నమయపీఠ * మునను గాత్ము, లాలవట్టంబులిడఁ జెలు * వమరునట్టి
కారవేంద్రుండు పెను పేలఁ * గంకపత్తు, పవనమాతుఁడయ్యెఁ జూచితే * పద్మనాభ॥

క॥ బదురుఁడు దండ్రియుఁ దనకుం, బదివేలవిధములఁ జెప్పఁ * బాటింపఁడు దు
గ్ధదమునఁ దగిరొదుబుద్ధులు, విధియూఁడిన మర్త్యుఁ డేల * వినుచుదితోత్తుల్॥ ౧౪

క॥ జననియుఁ దండ్రియుఁ దొలుబా, మునఁ జేసినపాపకర్మ * మునఁ గాక సురో
ధనుఁడు పొందలైననూర్వప. ననఘుఁడు ధర్మజుఁడు గాను * మదపఁగఁ దగునే॥

క॥ కమలంబులం దొవలు వికా, సముఁ బొందుట లతలఁ దరుల * సరసనుమఫలశ్రీ
సముఁ బొందుట పత్తులు నమ్రు, గములను మదయతముల గుట * కాలకలితముల్॥ ౧౬

క॥ అంతంతకు సత్కర్మము, లెంతయుఁ బెనుపొంద జేవఁ * దెక్కుడు చాయుం
జింతాకలుషము బాయఁగ, సంతోషామృతము గాని * సంశుద్ధుఁ డగున్॥ ౧౭

క॥ విధివశమున వచ్చినకే, డధములం గొనియాధి పడేఁగు * రై విపులధనాం
బుధి మునుగుదురు ముమంగరు, సధర్మ్యులగుదు త్తములం ద్రపకాంతింపులకే॥ ౧౮

తలిదండ్రులు, గురువు

క॥ కలవాఁడు లేనివాఁడు న, బలుఁ డబలుఁడు మూఢబుద్ధి * ప్రాజ్ఞుం డనఁగా
వల దెవ్వరికైన జనని, కలిమియు యత్యంతసౌఖ్య * కరమై యుండున్॥ ౯

క॥ జనకుం డధికుఁ డుపాధ్యా, యునకుఁ బదిమడుంగు లెక్క * దుర్వీనాథా
జనకునకు దశగుణంబులు, జనని గురుత్వమున నిది ప్ర * శస్తము కురుకులా॥

తే॥ మాతకును వేదమునకు ధ * ర్మంబునకును, బరములగు గురుశాస్త్రములా * ధములు లేవు
తపము శ్రే దుపవాసవ్ర * తంబుకంటె, నధికమైనది యింద్రుడు మ * హాత్ము లనఘ॥

చ॥ కరచరణాదిసంఘటిత * కాయము సంజననంబు వహ్ని పు
ట్టరణికిఁ బోలెఁ దల్లి దన * సైనదిగాదొకో యట్లుఁగాక దు
ర్భరమగు గర్భఖేదమును * బట్టికిసై నిజదేహచింతపై
భర మొకయింత లేక పడు * పాటులు నక్కట! యొక్కడెంతయున్॥ ౧౦

సత్పురుషులు, సత్పురుషధర్మములు.

క॥ భూతములయందు వెలిఁగెడు, భూతాత్ముని గాంచఁగుదుర ప్ర * బుద్ధులు నిత్య
జ్యోతిర్మయు నవ్యయు న, ద్వైతం బగు బుద్ధిమాత్మ * ధర్మమువలనన్॥ ౧౧

ఆ॥ ప్రియము నప్రియంబుఁ * బెల్లగు సౌఖ్యదుః, ఖములు భూతభావి * కార్యములును
నెవ్వనికి సమంబు * లివి సర్వధని యనఁ, బరఁగుఁ జువ్వె యట్టి * భవ్యుఁ డనఘ॥ ౧౨

క॥ కారణము లేకయుందు మను, పకారపరత్వమున నోయల * కార్యంబులకున్
బారనియులజడిఁ బరియోదు, వారల చూ డేడుగడయు * వసుధకు నధిపా॥ ౧౩

క॥ జ్ఞాతులపోరితేమును గో, వ్రాతముసాకృమును విప్ర * వర్గముచనవున్
జాతులఁ గారింపమియును, బ్రీతిం జనవిచ్చునతని * పెంపొప్పు నృపా॥ ౧౪

క॥ పురుషుండు రెండుదెఱఁగుల, ధర సత్తముఁ డనఁగఁ బరఁగుఁ * దా నెయ్యెడలం
బరుసములు పలుకకునికిన్, దురితంబులు వైరయుపనులు * దొఱఁగుటవలనన్॥

క॥ జనులకు నోడెఁబా టగువిధ, మున నడుచుచు లోకనింద్య * ముల కడుగుచుమీ
ఱిన యొకనికలిమి గలుగక, మనుజులలోఁ బొంది పొసగి * మను టొప్పు నృపా॥

తే॥ ఒకటిఁగొని రెంటినిశ్చల * యుక్తి గెల్చి, మూఁటి వాల్గింటిఁగడువశ్య * ములుగఁ జేసి
యేనిటిని గెల్చి యాఱింటి * నెఱిఁగి యేడు, విడిచి వర్తించుభాగ్యుఁడు * విశదయశుఁడు॥

క॥ తను లోకము గొనియాడఁగ, విని యుబ్బఁడు సజ్జనుండు * వెండియుఁ గడు దు
ర్జనుఁ డిరించుఁ గీడొకించుక, యును దనచెవిఁ దోఁపనీక * యదుగుచు నుప్పొంగున్॥

ఆ॥ సకలదేశములను * సన్మార్గవర్తులుఁ, గలరు దుష్టతతియుఁ * గలిగియుండు
మది నెఱుంగ నేర్చు * మధ్యస్థు లది యును, నదియు నుగ్గడింతు * రెదురు మెచ్చ॥

తే॥ యౌవనంబును రూపంబు * జీవితంబు, ద్రవ్యసంచయములు నని * త్యములుగాన
వీనిహానికి వగ పని * వేళ మగుటఁ, బండితులు వగఁ గూరరు * పౌరవేంద్ర॥ ౧౦

దుర్జనుఁడు, వానిగుణములు.

క॥ మదమలినమనస్కుండును, ముదిలే కవినయము సేయు * దుర్జనునకు సం
పద పెద్దయయ్యు వాతవి, మొదలిటిసంపదయుఁ జెడుస * మూలము దీనన్॥ ౧౧

ఆ॥ బాహుబలము నెఱపి * పరుల సంపదలు సే, కొనఁగ లావులేని * కుత్సితుండు
నిరుతదుఃఖవృత్తి * నిర్వేదపరుఁ డగుఁ, గాక నీకుఁ దగునె * కౌరవేంద్ర॥ ౧౨

క॥ తగు నిది తగ దని యెవ్వలోఁ, దగవక సాధులకుఁ జేద * వారల కగ్గల్
మొగిఁ జేయు దుర్వినీతుల, కగు ననిమిత్తాగమంబు * లయిన భయంబుల్॥ ౧౩

ఆ॥ సత్యమును శమంబు * శౌచంబు లేక నా, స్తిక్యమును నిషిద్ధ * సేవనంబు
గలిగి తిరుగుదుష్ట * కష్టజనశ్రేణి, పొలియు నుభయలోక * ములకుఁ గాక॥ ౧౪

క॥ విను పూర్వకర్మఫలములు, దనకు వశము గాక పొందుఁ * దత్త్వో ద్వానిం
గనుఁగొన నేరక మూఢుఁడు, దన కాపద లైనచోట * దైవము దూఱున్॥

క॥ నరనాథుఁ గొలిచి యలవడఁ, దిరిగితి నా కేమి యనుచుఁ * దేఁకువ లేమిన్
మరియాద దప్ప మెలఁగినఁ, బురుషార్థంబునకు హాని * పుట్టక యున్నే॥ ౧౬

క॥ మృదుభాషణముల దుర్జన, హృదయములు ప్రసన్నతామ * హిమఁ బొందునె యు
ల్లిదముగఁ గొని యంత తంతకు, మద మెక్కుం గాక దురభి * మానము పేర్మిన్॥

క॥ స్వర్గపదభ్రష్టుండై, దుర్గతికిం బోయె నతఁడు * దుష్టాత్ములకున్
దౌర్గత్యము సుజనులకు న, పర్గళసద్గతియు నగుట * యరుదే యొందున్॥ ౧౮

తే॥ చాలఁ గాలంబు నోవక * చతురు లైన, వృద్ధజనములబుద్ధులు * విన్నదు గాక
ముదిసి మది దప్పి నోరికి * నొదవినట్లు, పలుకు వెఱఁగులమాటలు * పాడియగునె॥

తే॥ గర్వరై కార్య మిట్టిద * కార్య మిట్టి, దని యెఱుంగక లోకంబు * చనుపథమునఁ
దిరుగ కున్మదవృత్తి నా * క్రీంచు నట్టి, వాని గురుఁ డైన దండింప * వలయు నంద్రు॥

క॥ పరదోషము చెప్పఁగ నే, ర్తురు గా కాత్మీయ మైన * దోషంబు మదిం
బరికింపఁగ నధములు నే, ర్తురె తలఁపఁగ యొంటి వలుక * తో సంతోషమున్॥ ౨౧

స్త్రీలు, వారిధర్మములు.

ఆ॥ వేగ జాము గలుగ * నిద్రఁ బొందుదుఁ, గాని రాజ్యభార*కార్యయుక్తి
నజ్ఞనయన నాకు * నాహారనిద్రల, కడము లేదు మున్వె * యెల్లప్రొద్దు ౧

చ॥ పతిఁ గడవంగ దైవతము * భామల కెందును లేదు ప్రీతుఁడై
పతి కరుణించెనేని గుల * భామిని భాసురభూషణాంబరా
న్వితధనధాన్యగౌరవము * విశ్రుతసంతతియున్ యశంబు స
ద్గతియును గల్గు నొందుమె ముఁ * గల్గునె యిన్ని తెఱంగు లారయన్॥ ౧

ఆ॥ కరము దుఃఖపడినఁ * గాని యొక్కింతసౌ, ఖ్యంబు ధర్మగతియుఁ * గలుగ దెందు
జాదు మబల భర్తృ*శుశ్రూషఫలము సం, తతసుఖంబు గలదు * ధర్మ్యవోదవ

చ॥ పతికి ననుంగు లైనతగు * బంధుల మిత్రుల భోజనాది స
త్కృతులను నాదరించుచు న * కృత్రిమభక్తి విశేషవ తత
స్థితమతి వై చరింపుము త * దీయహితేతరవృత్తు లైనవా
రతివ భజిత్ప్రహ్వజనము * లైనను గైకొనకుండు మేర్పడన్॥ ౧౫

క॥ కులవతులును సతులును ని, ర్మలమతులును నయినయట్టి * మగువలతోడం
జెలిమి యొనరించునది దు, ర్వలసితవనితాభియుక్తి * విడువుము తరుణీ॥ ౧

చ॥ మగువ యొనర్చువశ్యవిధి * మందులు మాయలు నొందుచంద మై
మగనికిఁ దెచ్చు రోగములు * మానక మూకజడాదిభావముల్
మొగి నొనరించు నద్దురిత * ముల్ దనచేసినచేత లై తుదిన్
జగమున కెక్కు నిందయును * సద్గతిహానియు వచ్చు నింతికిన్॥ ౧

క॥ కావున బతులకు నెప్పుడుఁ, గావింపం దగదు కపట * కర్మంబులు ద
ద్భావ మెఱిఁగి వశవర్తిని, వై వంత చరింప వదియ * యగు నెల్లవియున్॥ ౧

క॥ పలుమాఱుం దలవాకిట, మెలఁగుట యసతీజనైక * మిత్రత కలహం
బుల కెలయుట నగుపలుకులఁ, బెలుచ నగుట నాకుఁ గాని * పేరిమి మగువా॥

తే॥ నాకు దప్పి యొక్కడిది మానంబు భర్తృ, చరణపంకజాసక్తమై * కరము భ
వలయుచున్నది సతులకు*నన్న మెట్టి, దియును ధర్మమె భర్తృసం*శ్రయము గా॥

క॥ పతు లెందుఁ జూన నచటికి, సతులకుఁ జనవలదె వీప్ర * సాదంబున మ
త్పతిభక్తికతమునను సం, స్తుతమతి నాకరుగరాని* చోటులు గలవే॥ ౨

తే॥ బాల్యమునఁ దండ్రి యౌవన* ప్రాప్తి మగఁడు, వార్ధకంబున దనయుఁ డు* నాశ్ర
యమన। నరసి నడపన కాంచు*నంగనలకు, వలసినట్టులు సేయఁ గా*వచ్చునెట్లు

క॥ పాతివ్రత్యము గలిగిన, నాతి యునుంగ దైవ మన జ * వస్తుత వేళో
యాతతధర్మార్థసుఖ, ఖ్యాతులు సద్భార్యవలనఁ * గాదే కలుగున్॥ ౨౮

ధర్మము.

క॥ పాపంబులు గర్హము లని, యేపునఁ జేయంగ నవిరయ * నింపగు ధర్మ
వ్యాపారంబులు గార్యము, లై పరిణతిఁ బొంద నేని * నట్టుల జెల్లున్॥ ౧౧

ఉ॥ నీతిపథంబునన్ బ్రదుక * నేర్పుట యుత్తమధంగి శౌర్యసం
జాతము లై కరం బలరు*సంపద లొందుట మధ్యవృత్తి య
స్ఫీతము లైనభారవహ*జీవనముల్ తలఁపం గనిష్ఠముల్
నీతికి బాహ్యు లైన ధర * నీవర మెచ్చురె వారి నుత్తముల్॥ ౧౨

ఉ॥ రాజుల కొందు నారయఁ బ*రాక్రమజీవనవృత్తి దక్క నొం
డోజ నిషిద్ధ మంద్రు మును * లుత్తమసత్త్వులు వంశధర్మముల్
పూజితభంగిఁ జేయుదురు* బుద్ధివిహీనులు వానిఁ దక్కి ని
స్తేజపుఁగూటి కియ్యకొని * హీనతఁ బొందుదు రంబుజోదరా॥ ౧౩

క॥ కులనాశము సేసినఁ ద, త్కులధర్మ మడంగు నష్ట * కులధర్ములకుం
గలుగును దుష్పంకర మ, క్కులఘ్నులు చేరుదురు నరక* కూపంబులకున్॥ ౧౪

తే॥ తగి వేదంబు దనుఁదాన*పాగడుకొనమి, నొచ్చియును గీడువలుకమి*యిచ్చివగవ
మికి దన కొంత నడువక*యున్నఁ బథము, దప్ప కుండుట నడవడి*కొప్పు సేయు॥

క॥ సమరంబు రాజులకు ను, త్తమధర్మం బది యపావృ * తస్వర్గద్వా
రము సమ్ము లెమ్ము దగఁగ, యత్నము సేయుము దీని కేల * యనుమానింపన్॥

క॥ కలక యుడిపి చిత్తము ని, ర్మలధర్మోదాత్తముగ న * మర్చి కడఁగు మె
వ్వలనఁ గలుగు ధర్మం బ, వ్వలనికి జయమంగళము ల*వశ్యముఁ గలుగున్॥ ౧౫

తే॥ ధర్మవాదులు ధర్మత*త్త్వప్రధాన, చిత్తు లగువారిఁ బూని ర * క్షించు ధర్మ
మంను రది బొందుగాఁజేసె*వతులధర్మ* శీలుఁడగువాడు ధర్మువు* నెలవు లేదు.

తే॥ ఓపి ధర్మార్థకామంబు*లొకటి నొకటి, నాశ మొందింపకుండంగ*నడుపవలయుఁ
గాక ధర్మంబు విడి సర్థ* కాము లనుల, గొరుపురుషుండునిందకు* నుదురు గాదె.

క॥ ధర్మమునఁ దప్పక నయగతిఁ, గర్మాచరణంబు నడపఁ * గా ఫలసిద్ధుల్
నిర్మలయశ యగుఁ దప్పినఁ, బేర్మి చెడద నింద గాన * భేదోర్వశాసా॥ ౨౦

శాంతము, ఓర్పు.

క॥ తనమేలుఁ గీడుఁ దా మదిఁ, గనుచు హితులు చెప్పు బుద్ధి * గైకొని శుభముం
గొనకొని నడుపు పతికి వ, చ్చును పశ్చాత్తాప మెట్టి * చోట నరేంద్రా॥ ౧౧

తే॥ కామభోగముల్ మేలనఁ * గాదు వాని, విడిచి చూడుము పొందెడు * విపులసుఖము
కాయ లాకులు నీళ్ళును * గాలి యనుభ, వించి యున్న మునీంద్రులు * వెలిఁగిరారె॥

క॥ దాంతియుఁ బ్రియవాదిత్వము, శాంతియు శీలంబుఁ గలుగు * జగతీశుఁడు శ్రీ
మంతుండు యశస్వియునై, యెంతయు సౌఖ్యంబు నొందు * నిభపురనాథా॥ ౧౩

ఆ॥ ఒకటిఁ గోరి దాని * నుల్లంబు గందంగ, జాలిఁ బడమి యేమి * సంభవించె
జేని దానఁ దృప్తి * నూనుట దప్పిన, పనికి వగవ కునికి * భవ్యవిధము॥ ౧౪

క॥ హర్షంబును నూనంబు న, మర్షము నపరాధమును ప * మదభావము ను
త్కర్షాపకర్షచింతలు, హార్షసమాచారమున ని * రస్తగుణంబుల్॥ ౧౫

క॥ ఒరు లేమేని నొనర్చిన, నరవర యప్రియము దనకు * నంబున కగుఁ దా
నొరులకు నవి సేయ కునికి, పరాయణము పరమధర్మ * పదముల కెల్లన్॥ ౧౬

క॥ శాలిమి లేనిజనంబులు, మేలెఱుఁగక యట్టివారి * మీఁదను జాడ్యం
బాలస్యం బిది యని తో, పాలోచన మాచరింతు * రది మతి యగునే॥ ౧౭

క॥ వేదములుఁ దదంగములు స, మాదరమునఁ జదివినను సు * యజమానత్వా
పాదకుఁ డైనను బ్రాహ్మణ, తాదశ దక్కునె ప్రశాంతిఁ * దక్కఁ గుమారా॥

ఆ॥ మార్దవమున మృదువు * మర్దింపఁగా వచ్చు. మార్దవమునఁ బరవి * మర్దనంబుఁ
జెల్లు మార్దవమునఁ * జెల్లనియది లేదు, గాన మృదువ తలఁప * ఖరము సువ్వె॥

క॥ విను శాంతులైనవిప్రులు, మనుజేంద్రులు గృహమునందె * సుహితవ్రతసం
జనితపరిజ్ఞాననిరం, జనులై పడయుదురు నరావె * శాశ్వతపదముల్॥ ౨౦

భూతదయ (KINDNESS)

ఆ॥ దంతియడుగులోనఁ * దక్కినజంతువ, యంబునడుగులెల్ల * నడఁగి యుండు
నట్లు ధర్మకోటు * లన్నియు లో నగు, నిద్ధగుణ యహింస * కింత నిజము॥ ౧

క॥ తను నమలినవాని నములు, నని మాంసము తెఱఁగు చెప్పు * నాగమములు గా
వున దద్భక్షణ ముడిగిన, నవఘ తపంబునకుఁ జాలు * నది యొక్కొండున్॥ ౨

క॥ జనవర మాంసము చవిఁ గడ, చినచవు లరయంగ లేమిఁ * జేసి చవి యెఱుం
గినవాఁ డది యొసగిన యా, తని దేవసమానుఁ డండ్రు * ధర్మవిధిజ్ఞుల్॥ ౩

ఉ॥ మానవు డాతమం గలడె * మాంసము ప్రాణులమేనఁ గాక య
న్యోన్యముల నొందునట్లు దమ * మేనులు పోకినమాత్ర నెట్లు మిం
దానిఁ దలంపఁగా వలదె * తా నది మానిన హింస లన్నియున్
మానవె యంచు నుత్తముఁడు * మాంసము మాను దయార్ద్రచిత్తుఁడై॥ ౧౦

ఆ॥ మాంస మానకునికి * మనుజేశ ప్రాణిన, ధాభిరతి దొలంగు * టగుటఁజేసి
యట్టివాని కథయ * మఖిలధూతంబుల, వలన నెపుడు నెందుఁ * గలిమి నిజము॥

క॥ దానము ధర్మము దప మిం, జ్ఞానిష్ఠ యనంగఁ గల్గు * సత్క్రియ లెల్లన్
మానవ వాథ యహింసా, నూనాకృతు లంద్రు శ్రుతుల * నూనిన పెద్దల్॥ ౧౧

సత్యము.

క॥ నడవడి యను మర్రిచెం, గడవం బెట్టంగ నోప * కరణిం దగి తా
నొడఁగూడు ననిన సత్యము, గడవినగుణ మింక నొందు * గలదే యరయన్॥ ౧

క॥ శ్రుతిపఠనమునకు నర్థ, ప్రతిబోధంబునకు వరుస * ఫలములు సౌఖ్య
స్థితియును సుగతియు సత్య, వ్రతమునకు ఫలంబు మాక్తి * వసుధాధీశా॥ ౨

తే॥ వాజిమేధముల్ వే యొక్క * వలనఁ బెట్టి, యలఘుసత్యంబు దక్కటి * వలనియందు
నిల్పి తులఁ దూఁపఁగా సత్య * నిష్ఠలోని, యర్థమున కెత్తువచ్చెన * య్యధ్వరములు॥

క॥ శ్రుతి యనఁ దప మనఁగఁ బ్రజా, పతి యన సత్యంబునకు న * పరనామంబుల్
వ్రతులార సత్య మన న వ్రతతమహిమ మైన పదము * వేద్యము నుండీ॥ ౩

క॥ కావునఁ గామక్రోధస, మావేశము లెడల విడిచి * యనవరతంబున్
సేవింపుడు సత్యము దృఢ, భావాకలనమున యోగ * పరినిష్ఠాత్ముల్॥ ౧౦

చెలిమి. (FRIENDSHIP)

క॥ సత్యత్వరూదమంబుల, నిత్యపదంబునకు నెక్కి * విచ్చిన లవి సం
గత్యముగతములు సత్సాం, గత్యం బటు గాన ముఖ్య * కార్యము నుండీ॥ ౧

క॥ మిత్రం డైహికములు నా, ముత్రికములు నైనభద్ర * ములు దలకొలుపున్
మిత్రధనంబులలోనను, మిత్రుఁడ యొక్క దనుమాట * మెత్తురు ప్రాజ్ఞుల్॥ ౨

క॥ ఉత్తములఁగూడు మనుజా, యుత్తుఁడు నుస్నేహమతియు * నగుమిత్త్రుని
[illegible]

తే॥ [illegible]
[illegible]

క॥ రాజునకుఁ బ్రజ శరీరము, రాజు ప్రజకు నాత్మ గాన * రాజుం బ్రజయున్
రాజోత్తమ యన్యోన్యము, రాజితులై యుండవలయు * రక్షార్థంబుల్॥ ౧౦

తే॥ సఖుఁడు సంబంధి శిష్యుండు * సవ్యసాచి, నాకు నతనికి నైయేను * నరవరేణ్య
మూర్తిపై నిత్తుఁ గండలు * గోసియైన, నరయ నాతండు నాకొఱ * నట్టివాఁడ॥

దానము (GIFT)

ఆ॥ ప్రసుకఁ గుక్కతిత్తిఁ * బోసినపాలు నీ. భృగికవిందఁ బోరయు * నట్లు దుష్ట
మైన యపాత్రవిషయ * మునకీగి వ్యర్థమవు, విచ్చి పోటఁ బాత్ర * మెఱుఁగవలయు॥

తే॥ మందుడగు బిడ్డ నిచ్చిన * చంద మొందు, బూదిలో నేయి వ్రేల్చిన * పోల్కి నోటి
కడవలో నీళ్ళు పట్టిన * కరణి యగు న, పాత్రజనులకుఁ బెట్టుట * పౌరవేంద్ర॥

క॥ విను మలసుండును గర్వియు, ననర్థభాషియును మత్స * రాళీఢుఁడుఁ గ్రో
ధనుఁడును గావలవదు శ, క్త్యనురూపతఁ జేయవలయు * నాతిథ్యంబుల్॥ ౧౩

తే॥ రూపగుణశీలముల నను * రూపుఁడైన, వరున కీక కన్నియఁ దన * వలసినట్ల
తగనివానికి నిచ్చుట * ధర్మదేవ, ఘాతనూభవ బ్రహ్మహా * త్యాసమంబు॥ ౧౪

క॥ విను మాచారం బగు వి, ప్రునకు సభక్తికముగాఁగ * భోజన మిడినన్
విను దేవపితృసమూహము, లనూనపరితృప్తిఁ బొందు * నతులచరిత్రా॥ ౧౫

తే॥ చేయుఁ గొంతయు మేలైనఁ * జేసి పిదప, నగచి పెట్టి దానము దనుఁ * బొగడికొన్న
దానవిధినిష్ఫలంబులు * గాన రెండు, మదుగు దాత మహాఫల * మొందఁగాంచు॥

తే॥ విద్య యిచ్చుట సత్పాత్ర * విషయమైన, నవ్యయానందపదముఁ జే * యంగఁజాలుఁ
దగఁగ దక్షిణ యిచ్చిపే * దలకు విద్య, యొసఁగ యోగించుట యుఁ దల్ప * మానకృతియ॥

చ॥ తెవులుల గొన్నవారి కవి * దీయుట కౌషధ మిచ్చి దుర్గతుల్
దవులుచువారిఁ బ్రోచు నుప * దంబుగఁ దైర్థికకోటిఁ దప్పి నాం
దవరహితత్వదీనశవ * దాహము దుఃఖితు లైనవారిఁ దే
ర్చు విరవు నోర్పుఁ గల్గియును * బ్రస్తుతికెక్కిన మేటిధర్మముల్॥

క॥ ధనము సవరించినఁ బ్రియా, జన మేమియుపాత్రములకుఁ * జల్లిపెట్టుచు నే
ని నరేంద్రముఖ్య వ్యయములు, విను రక్షయ సిరికిఁ బాత్ర * విషయము లైనన్॥

ఆ॥ అర్థసిద్ధికంటె * నరయ నెక్కుడు ధర్మ, సిద్ధి దాన సరణి * సిద్ధులకు బ్ర
వర్తకంబుఁ జేయు * శాశ్వతకీర్తియు, సాధించుఁ గాన * సద్గతియును॥ ౨౦

ఐ క మ త్య ము.

చ॥ కరితురగాదిఘట్టనయుఁ * గాలియు నోర్చెడ నొంటి యున్నయ
త్తరువు ననేకభూరుహము * తానము గుంపయి యున్న బాధలం
బొరయదు చె యన్నదమ్ములును * బొందిన వైరి కసాధ్యు లట్లు గా
కొర వయి నిల్చినం గలని * కల్గిద మైఁ బతి వోదు రెంతయున్॥ ౧

క॥ జ్ఞాతులు దమలోఁ బొందినఁ, జేతోమోదమున వెలిఁగి * చెలు వొందుదు ర
న్నీతిం బాసిన విగతవి, భూతిం గడకొన్నవులట్లు * పొగయుదు రధిపా॥ ౨

తే॥ అన్నదమ్ముల మైయుండి * యకటమనకు, నోరులుదలయెత్తి చూడనొం * డోరులతోడఁ
బెనఁగ నేటికి నీ సేఁత * పెద్దవారి, బుద్ధి విని పంది యడఁచుట * పోలదొక్కొ॥ ౩

శీ ల ము (Conduct)

క॥ పరహితము సిగ్గుపాటుం, బొరయక యుండంగ నెదిరి * బోధించుటయున్
నరసముదయంబు వొగడెడు, చరితము శీలమున కంగ * సంపద వత్సా॥ ౧

క॥ ఏనరుఁడు మానసము ధృతి, నూన నుచితవృత్తి నుండు * నదలిగొనక యొం
డైనను నెయ్యదియేనియు, వానికి దుర్లభము లేదు * వసుధాధీశా॥ ౨

క॥ బిగు వెడలక నిలిచి పదుఁడ, నగములు వేతసచయంబు * నమ్రంబై పె
ల్లగుమావేగము గడపి యొ, సగొనఁ బూర్వస్థితిన బ్రదుకు * సమరతురంగా॥ ౩

ఆ శ.

క॥ పరధనహారణము దురితము, పరికింపుము వరుణుచేత * పాశంబుల ని
ష్ఠురముగఁ గట్టువడరు ని, ర్భరనరకకృశానుశిఖలఁ * బడుదురు మీఁదన్॥ ౭

ఆ॥ విడువు వలయు సకల * విషయవాంఛలయందు, విడువుఁ బోలుగుణము * వెదకియొండుఁ
గాన సారి బుధులు * గలరె పరిత్యాగ, శీలురైన నసాధ్య * సిద్ధి యొందు॥ ౮

క॥ విను విషయజ్ఞానంబున, కనయంబును మనసు మూల * మది కావు నిరో
ధనిరూఢ మగుచుఁ బురుషుని, నవిశము వెలయించు నింద్రి * యార్థంబులఁ దాన్॥ ౯

క॥ మది సుఖముఁ గోరి దుఃఖం, బొదవం గలకార్యములకు * నుత్సాహము సే
యుదు రొప్పవిత్ప్రజ్ఞ బధి, ఛదు కేమియు లేవిఘట్టి * తమ చాతుర్యమునకై॥ ౧౦

ఆ॥ నాన్న దెప్ప రంపుఁ * జోకైనదట సన్నఁ, [illegible]
దీపుఁ గోరి [illegible] పోలె, నరుని వగచుటింక * [illegible]॥

క॥ ధన మపహరించుటయు దన, కనికము బలిగాఁగ బ్రదుకు * నతిలుబ్ధునకున్
విను శత్రులచేనాటకు, మును దనప్రజచేతఁ జేటు * మూఁకు నరేంద్రా॥ ౧౨

కామము, మోహము.

మత్తకోకిలము. వృద్ధుఁ డైవతతి న్బలంబును * వీఁకయుం దఱుఁగంగ దు
ర్బుద్ధి వాటిల మగ్గి యింద్రియ * ము ల్విశృంఖలతఁ బొంద దో
షోద్ధతిన్ రుజ లుప్పతిల్లఁగ * నొంచురూపగు పాశసం
బద్ధుఁ జేసి జముండు దివ్వఁగఁ * బాయ దబ్బవముం దుదిన్॥

ఆ॥ మాంసశోణితాస్థి * మయశరీరంబులఁ, దారుఁగాఁగ నాత్మఁ * దలఁచునట్టి
కృపణజనము లిది * కీడుఁ గానఁగ లేక, చిక్కువెడుదు రింత * విస్మయంబు॥ ౧౦

క॥ తేరు శరీరము దానికి, సారథి సత్త్వంబు గుఱ్ఱ * ములు నింద్రియముల్
దారుణతరబుద్ధి వ్యాపారంబులు దనరు జనువ * పగ్గము లధిపా॥ ౧౧

క॥ వరవర చూర్పడ విను ము, త్తురగంబులపటురయంబు * తో ననుచరతం
దిరుగుపురుషుండు సంసృతి, పరఁ ద్రిభ్రమియించు నవశ * భావవ్యాప్తిన్॥ ౧౨

క॥ యమనియమధీనం బిది దమ, ఖములు ననేకములఁ జేయఁ * గా నోపు నృపో
త్తమ యీరథ మధియింతురు, విమలవివేకాపధమున * విను మార్యజనుల్॥ ౧౩

తే॥ బంధనంబులతోఁ గెల్లఁ * బరమబంధ, నంబు గామంబు దద్వర్జ * నమున నాత్మ
యభ్రపటలంబు వాసిన * యమృతకిరణ, పూర్ణమండలమునుబోలెఁ * బొలు
చు ననఘ॥ ౧౪

ఆ॥ ఆత్మనాశగమను * లంతియు చుట్టంబు, లగ్నిఁ గెలపి మరలు * నఖిల మైన
జ్ఞాతిజనము దీనిఁ * జర్చింప కందఱు, యందు మమతఁ బెనుచు * నజ్ఞుఁ డనఘ॥ ౧౫

ఆ॥ పుత్రదారబంధు * మిత్రసక్తుఁడు రొంపిఁ, బడినగజమునట్లు * వడరు నొందు
భోగజాలపరుఁడు * వాగురాజాలసం, పతితమృగఝషముల * భంగిఁ దలరు॥ ౧౬

కోపము.

చ॥ ప్రియ మొనరింప దగం బిలిచి పెట్టెడు కూడది తెప్పకూడు ద
క్కయిన నహీనతం దమకు * నాపద రైనెడ నిట్టు నట్టు నే
మింపక నన లేకు బైదరి * మేనసి యైన నీవు మా వెసం
బ్రియముడి గాత్ర మాట ధృతిఁ జెంద ఫలము నాపదనె వొఱంతయుఁ జా॥

క॥ పగవారియింటఁ గుడిచిన, వగఁ దను కుడువూన మహాప్రత*మైపను వాడ౦-
బగతురకుఁ గుడువఁ బెట్టఁగఁ, దగ దొడకుల కెప్పు డెట్టి*ధము వాటింపోటా

తే॥ చుట్టములలోన నొప్పని*చట్టినప్పు, డద్దపడి వారితోడఁ బో * రాడిరైనఁ
బూవి రాడుపంగఁ జొర కన్న * వాఁడ గూర్చిర, కర్ముఁ డని చెప్పుకుదు కర్ణు*
కాండపదులు॥ ౧౦

క॥ బలవంతులబలములు న, గ్గల మగుబల మెమరఁ గలుగఁ*గాఁ గీర్పడు నే
కొలఁదులవాఁకి గర్వము, నిలుచునె యుమార్గవృత్తి* నిలిచినభంగిన్॥ ౧౧

తే॥ అన్నదమ్ములు నెత్తంబు*లాడి పతుఁ, తలలు పట్టి సభాస్థలి*బులకు నీడ్చి
చీర లొలిపింతురే యిట్టి*వారి నెందుఁ, దపవృమా నిపృకరుఁడవు*దక్కనధిప॥

క॥ కపిసుఁ డెగువాని వ్రతమును, జపమును దేవార్చనంబు * శ్రాద్ధక్రియయుం
దపమును దానయు యజనము, నపగతములు గాఁగఁ జేయు * నంతటఁ దలుకన్॥

క॥ పరులధనమునకు నిద్యా, పరిణతికిం దేజమునకు*బలమునకు మనం
బెఱియఁగ నసహ్యపడున, న్నరుఁడు దెవులు లేని వేద*నం బడు నధిపా॥ ౧౨

పగతునితోడి చెలిమి.

ఆ॥ నమ్మఁ దగనివారి*నమ్మియున్నది తగినవారి నైనఁ*నద్ద నమ్మి
యుండఁ దగదు తన్న*నొరులు నమ్మకున్నట్ల, యుండి యొరులనమ్మ*కునికినీతి॥

ఆ॥ విషము నేల దోఁచి*కొనినను దాయా న, నైన మాటమాట*కైన, వాఁడు
వారియెడను గీడు*వారక చేసినఁ, బగ జనించు నట్టి*భంగు లైన॥ ౨

ఆ॥ పగయుఁ గల్గెనేని*బాయునె గూఢమై, మాఁగిన నగ్ని యున్న*మాడ్కినుండుఁ
గాన నమ్మ జేల*కాలాంతరంబున, నైనఁ జెడును పంది*యంబు వలను॥ ౩

క॥ జననీజనకసహోదర, తనూభవుల సఖుల నమ్మఁ*దగ దనవనె
న్మనమునఁ బగఁ గలవారలఁ, జను నే నమ్మంగ బుధవు*చతురవచనముల్॥ ౪

క॥ విను చల్లనిమాటలలో, మునిఁగి చులుక గుబ్బతిలు సముద్రజలములో
నన యుండి యూలు కెప్పుడు, గనగన మనుబాడబాగ్ని* కరణిన రంజా॥ ౫

పరాక్రమము లేక ధైర్యము.

మ॥ భయముం బోయఁగఁ ద్రోచి వీరగుణముం*బాటించి సంగ్రామవి
శ్చయబుద్ధిం దలకొల్పి పౌరుషము పైఁ*జావోండె గల్గొండెఁ గా
క యధీరత్వము దాకనిచ్చె యని వీఁ*కం దేర్చి పోరాడు నెం
తయుఁ జేరయ్యెడు రమ్ము తె మ్ముట్టిగినక*దైన్యమ్ము నమ్ముం [illegible] ౧

క॥ తన యని మరణాదులకై, తెగువ దెసక్ మానవుండు • దప్రధవిక్ర్యయతం
దగిలినయది పరమ హితం, బగు వదలక నమరు సవ్య • బుద్ధులు విననిమిక్॥ ౮

వనమయూరవృత్తము. ఘోర నొమ లత్రిపరి * పూతముగ ధీరో, దారతఁ బిఠించికోఁ
ఖ • దం బిపెక దృష్య। ద్వారిత నొంచి తెక • బా రగుట మే లు, ర్వీర
మణికోటి కని * వేదములు సెప్పక్॥ ౯

క॥ దానాద్యుత్తమకర్మవి, ధానంబులఁ బడయు గతు లం • దాత్తరణమునం
జానేర్చువాని చనియెడు, మానితగతిఁ బోల వెండ్రు • మహనీయాత్మక్॥ ౧౦

క॥ కడుతురగ కూగలు రణమునఁ, బడునట్టి యవస్థ తమకుఁ • బాటిల్లినమం
బుడిమి సమస్తజనంబులు, నడపెడు తెఱఁగలుక తప్ప * నఘ గాంచుకొన్న॥ ౧౧

క॥ పేదమున పగుట ధర్మము, గాదు నరేంద్ర నకు జగము * గావం బోవం
గాదె నృపు లోకపాలాం, శోదితుఁ గాఁ జేసెఁ బద్మ * యోని చతురతక్॥ ౧౨

క॥ ఏవిధమున దుర్దశలను, భూవర ధైర్యంబు మంగ * పూరిస్మృతిమయిం
జేవ గలుగు దృఢనిశ్చయు, ఖావము సెవ్వగలఁ దాటుఁ * పద దెబ్బంగక్॥ ౧౩

క॥ ధృతి యారోగ్యము నొసఁగుఁ, ధృతి యుజ్జ్వలలక్ష్మిఁ దెచ్చు * ధృతి గీర్తిసము
న్నతిఁ జేయుఁ గాలగత్యవ, గతి గలిగినఁ గలుగు ధృతి వి * కారవిమారా॥ ౧౪

పౌరుషము.

తే॥ మేలు రెండులోకంబుల • మేల తెచ్చుఁ, గీడు సేయఁ బదంపడి • కీడ యగును
గాన పురుషవర్గనమున * కానుకూల్య, శీల ముగుదైవ మది ఘల * సిద్ధిఁ జేయు॥

క॥ అనలం బించుక యైనఁ బ, వనుచే వెలుఁ గొందునాడ్కి • వర్ధనముం బొం
దును సత్కర్మాచరణం, బున దైవమునానుకూల్య * ము గురుప్రబగా॥ ౧౦

క॥ కెయి పాలు పడిన దీవియు, మాయుకరణిఁ గర్మసిద్ధి • మడిఁగిన హీన
త్వాయత్తంబై శాసను, మాయును దైవానుకూల్య * మహిమ మహేశా॥ ౧౧

క॥ విను పౌరుషమును దైవము, నన రెండును గార్యఫలము • నందింపఁగ నె
ట్లను కారణములు గావున, జననాయక సదృశములు వి • చారింపంగక్। ౧౨

తే॥ పౌరుషంబఁ బరికింపంగఁ * బౌరుషంబు, కంటె దైవంబు ముఖ్యంబు * గార్యసిద్ధి
కెచట నెనియుఁ బౌరుష • మెసక మెసఁగె, నేని వది దైవదత్తంబ • యింతనిజము॥

క॥ ఆంభరహితుఁ బొందునె, యారయ సంపదలు హీనుఁ • డైశ్వర్యమునుబురుషుం
డారంభశీలుఁ డయి యెక్కు, తాఁడంభుల నొచ్చు నెతిఅయిపిబలఁ జుమక్॥ ౧౪

ఆ॥ అఖిల వేదశాస్త్రములు నభ్యసించియు * పరమ [illegible]
వాఁడు బ్రహ్మవిదుఁడగు మొదలిపట్టున మాయారహితుఁడవలె తెలియునట్లు [illegible]

ఉ॥ మాయలు గల్గుదుష్టులకు * మాయఁ బ్రభంగము లౌ మఱందు గాక ని
ర్మాయత సజ్జనాళి కెపుడున్ * రాక్షసమాలలు చెల్లనట్టు లై
తేయులు దోలి మాయల న * తిప్రబలాత్ములు లైనఁ దద్వధో
పాయములన్ జయింపరె నృ * పాలక విష్ణుఁడు నింద్రుఁడుం దగన్॥ ౧౫

వైరాగ్యము.

చ॥ తనకు సుమంబులన్ ఫలము * తాన మొసంగిన గాన మాని యే
రవి క్రియఁ గానకేరదు ప * రం బగు తత్త్వము నైజరంగి వి
న్నను పున నంతరాత్మఁ గను * నైష్ఠికతం గను మింతపట్టుఁ జా
మెనసి నలోలు వాయు క్రియ * నీవు దొలంగుదు పాపపుంజముల్॥ ౧౬

క॥ పవిత్రా చందనమునఁ బూ, సిఁ గత్తిని వ్రేసినను సు * చిత్తత వాక్
జ్జనులిరువురయందును సరి, కనకము లోష్టమును సమము * గా గనుఁగొనఁగన్॥ ౧౭

క॥ పాపంబుఁ బుణ్యమును దృ, ష్టాపదులకు దుఃఖసౌఖ్య * సంపాదు లగున్
భూపాల వితృష్ణులు ని, ర్లేపు లగుట వారిఁ బొంద * లేవా ఫలముల్॥ ౧౮

తే॥ వర్ణముల కెల్ల నింద్రియ * వ్యాప్తి నిగ్రహంబు వలయు నెయ్యది గన్న * యంత
దఁ దుష్టిఁ బొంది యెంతయాస పడకున్న * నొందు సాధు జనులు వెదకిన నాము
య * సత్పదంబు॥ ౧౯

తే॥ కమలదళమున నున్న జ * లము విధమునఁ బ్రకృతినుండి తదీయసం * బంధవికృతి
లేనితనుఁ గని వెలుఁగు నిర్లేపవిశ్వ, లాజరామరపదవి జే * వాప్యయుండు॥ ౨౦

క॥ కామములు భోగములఁ దగు, నే మెలఁకువ చేత వాని * నే చిచ్చు ధృతిం
గామములఁ దొలఁగు సౌఖ్యము, నేమెయి సౌఖ్యము లెఱుఁబోలు * నే యరయంగన్॥

క॥ విచ్చలవిడి నింద్రియముల, నెచ్చటికైనను జనంగ * నిచ్చిన నరకం
బచ్చపు టంచుఁ గుదియించినఁ, దెచ్చు సుగతి నరున కది స * తీమాలినుఁడే॥

తే॥ సర్వసంకల్పవర్జన * శాలి యగుచుఁ, బరమశాంతి చిత్తంబునఁ * బట్టుకొట్టు
నతఁ డనింద్యపాపఫలమునఁ * ట్లలఁ బొందు, వికృతివర్జిత రజ్జువని * ర్వృతిఁ గృతార్థు॥

ఆ॥ ఒదవిల యట్టి రక్ష * మహాహించి యాత్మయుం, దధికనిష్ఠ గలుగు * నతఁడు సకల
భూతకోటివలనఁ బొందఁడు భయము రా, గాదిదోషములకు * నగపడండు॥ ౨౪

క॥ ధనమునకు నుత్తమునిఁ గోరెదు, జనులకు సత్క్రియయందు * కారణభూతంబ్
బోనపడ నడిచి ధరమున లే, దవికియ యమాహించి చూడ * నర పెబ్బంగిన్॥

తే॥ సౌమ్యుఁ గోరినయంతన * సౌఖ్యముగలుఁగ, దది యుపార్జింపఁ గాసిద్ధి * యగుట విజయ
కలిగెనేని నశేకచింత * లనొనర్పఁ, జెడుట చావుతోఁ దుల్యము * య్యదుము చేల॥

క॥ విను దుఃఖంబుల దిగఁ ద్రోచి, చినపురుషుఁడు సౌఖ్యసక్త * చిత్తుఁడు గాకా
దిన వైరాగ్యముఁ జెందిన, ననుపమమగు పరమపదము * నమ్మెయ్యుఁ జేర్చున్॥

క॥ ఫలకాంక్షి గాక నియతిం, జలిపిన నీయఖిలకర్మ * జాతంబును ని
ర్మలమోక్షపదముఁ జేర్చుట, గలుగు నవశ్యంబుఁ బుణ్య * కరణపరిపాటిన్॥ ౭

క॥ ఫలములు గోరక కర్మం, బులు నడపుచు వాని నమల * బోధాగ్ని వశం
బొలియించుచు నిర్ద్వంద్వత, నెలకొను నేకాంతజనులు * నిజముఁ గందు హరీ॥

తే॥ వలచుఁ గాష్ఠముల్ గూడిన * వడువు బహు, సంగమంబవి వాసిన * చాడ్పు తద్వి
యోగ వింత నూదిన వాని * యుమ్మలికము. పౌరయు నేరమ దానవ * వరతనూజ॥

వి వే క ము.

క॥ విను మదిరవృత్తిఁ జేసిన, పని కర్తకు నావహించుఁ * బశ్చాత్తాపం
బనఘా చిరభావితకు, ద్ధినిరూపణకృతము శుభముఁ * దేజముఁ దెచ్చున్॥ ౯

క॥ దోష మరసి కామంబును, రోషంబును లేక తగిన * రూపునఁ జేయం
బోవక మగు ధర్మమునకు, వైషమ్యవిహీన మైన * పథము కుమారా॥ ౧౦

క॥ జ్ఞానంబు నాశ్రయించిన, వానికి నాపదలఁ గీడు * వాటిల్లదు ప్ర
జ్ఞానరహితుండు గాడు, దీనతమెయిఁ గర్మపమితి * త్రిప్పులఁ జిక్కున్॥ ౧౧

క॥ ప్రాజ్ఞుఁడు రమించు నొక్కఁడ, ప్రాజ్ఞుఁడు పెక్కండ్రఁ బ్రీతిఁ * బరఁగఁగఁ జేయుం
బ్రాజ్ఞుఁడు బలవంతుండగుఁ, బ్రాజ్ఞుఁడు కలహమునఁ దొట్టు * పడక తొలంగున్॥

క॥ దమమును దపమున్ నహింసయు, శమమును దీర్థముల దాన * శౌచాతిశయం
బమలగుణ కలుగు నిత్తజ, లములం దోఁగిన శుచిత్వ * లాభము గలదే॥ ౧౩

క॥ దొరఁకొననివానిఁ గోరక, దొరఁకొసినందును మమత్వ * తుష్టహృదయతం
బొరయక విగతస్పృహులగు, పురుషులు శుమ లేల తీర్థ * ములు వారలకున్॥

ఆ॥ జ్ఞానపూర్వమైన * సన్న్యాసకలనంబు, పరమగతి యొసఁగును * భవ్యులార
ద్వంద్వరహితుఁ డగుచు * తని జరామృత్యువి, ప్రతణకరుడు పైనె * ధర్మమొందు॥

క॥ స్థలపథమునఁ బోతమ్ము, స్థలమార్గమునందు వాహనము వినియోగ్యం
బులఁగా విశ్వాస సాధన, కలనవిభాగజ్ఞులైనఁ * గనుము దురితముల్॥ ౧౨

వివిధాంశములు.

తే॥ కొంచెమైనను దగఁ బంచి * కుడువ మేలు, సకలరొమ దుఃఖమోర్చియు * ల్పంబు సుఖము
ననుభవించుట హితము శ * త్రువులైన, నిచ్చుటయ లెస్సయడిగిన * రొుదవృపాల॥

ఆ॥ ఆలుక వొదమువాని * కర్థ చింతునసుమీ, సాఁకురునను మన్మ * థార్తనరుని
నిద్ర వచ్చునెట్లు * నీవును దీనిని, దెలిసి గిరయుండి యేటి * కేఁప నన్న॥ ౧౩

తే॥ కల్లుఁ ద్రావుట గురుపత్నిఁ * గవయుటయును, విప్రుఁ జంపుట బ్రహ్మస్వ * విషయమైన
ముచ్చిలుటయును నివి గల * క్రూరజనులఁ, గ్రీతిఁ బొందుటయును మహా * పాతకములు

క॥ అనహంకారమున ప్రా, ర్థనమును విషయములఁ బెద్ద * దగులమియును మే
లనఘా పరు నిందించుట, దను వర్ణించుకొను టనుచి * తము లెఱ్ఱుడంకా॥

క॥ దండముఁ గాషాయంబును, ముండితయుఁ గమండలువును * మోక్షమొసఁగ జా
లవేని లింగములకు న, ఖండజ్ఞానపరిదత్వ * కలనము గలదే॥ ౧౪

చ॥ ధన మది యేల భోగమును * దానము లే దగు నేని శత్రుమ
ర్దన మొనరింపఁ జేని బల * దర్పము లేల సధర్మవృత్తికిన్
గొనకొనఁ జేని విద్య ముని * కుంజర యేల జితేంద్రియుండు గాఁ
డనఁ జను నేని యాత్మకథ * మారయు నాశ్రమ మేల చెప్పుమా॥ ౧౫

తే॥ కల్లుఁ ద్రావుట గురుతల్ప * గమున మధిక, పాతకములివి ప్రాణముల్ * వాయఁబెట్టి
చేయుప్రతికారములఁ గాని * చెడవు గోధ, రాద్యధిక దానములనైన * వరుగవంద్రు॥

క॥ గురుశుశ్రూషకులును స, త్యరతులు శమదమవినిర్మ * లాత్ములు దుర్భ
త్స్యరహితులును నిల్తురను, త్తర మగునచ్చోట గోత్ర * దానపరులతోన్॥ ౧౬

క॥ దేవగృహముకడ వీథిని, గోవాటమునందు రచ్చ * కొట్టము పొంతన్
భూవరసస్యములను వి, ష్ఠావిసృజన మొప్ప దంద్రు * చారిత్రవిదుల్॥ ౧౭

తే॥ అంగహీను దరిద్రు వి * ద్యావిహీను, రూపహీనుని దెగడుట * పాపమంద్రు
వేదదేవతానిందలు * వేతివార్థ, కముగఁ జోస్యంబు నడపుట * కల్మషములు॥ ౧౮

బ్రాహ్మణులు, వారిప్రభావము.

ఆ॥ వినుము విప్రవరులు * జడజడ నింపిరే, నియమము ధరణి దొల్లి * వీరు నేఁడు
బాలుదురు తపఃప్రశస్తులు దుర్వార, తేజు లెందు నధిక * ధీరమతులు॥ ౧

క॥ [illegible] యీయఁదగు, [illegible] శాస్త్ర వ్యాపకుఁడౌ
ధృతికి సహాయుఁడుఁ దగు, పరికింపఁగ బుద్ధిమంతుఁ * డగు బుధసేవన్॥

చ॥ జగముల నెల్లెడన్ దురిత * సంతమసంబు జయింపఁ గోరి పా
ల్పుగఁ బరమేష్ఠి నిల్పిన వి * లుంగుమహీసురు లట్టివారికిం
దగవు ఘటింప సజ్జనుల * దత్తమునై చనుజీవనంబు లెం
తేసుమతు లైన మార్తురె ప * దంపడి యాయువు శ్రీయు నొల్లరే॥ ౩

క॥ ఒకులకుఁ దా వెలవక తన, కొరులు వెలవ కుండునట్లు * లోన్పడుసమతం
దిర మైననడవడిం గల, పరిణతచిత్తుండు సూవె * బ్రాహ్మణుఁ డనఘా॥ ౪

ధనము.

క॥ ఎఱుకలు విఱిగినగరుడుని, తెఱఁగునఁ దేజంబు చెడిన * దినకరుగతి నం
దఱు బంధులు డగి విభవం, బఱ వెలవెలఁబాఱు మనికి * యది బ్రదుకగునే॥ ౧

క॥ సరిగా నెన్నరు రార్యులు, దరిద్రునిం బతితునిం గ్రూ * తప్రజ్ఞులకున్
దొరఁకొను ధర్మముఁ గామముఁ, బరమగతియు నర్థమునన * పౌరవముఖ్యా॥ ౨

క॥ కలిమియ చుట్టలఁ జేర్చుం, గలిమియ చెలులను ఘటించుఁ * గలిమియ శౌర్యో
జ్జ్వలుఁ డనిపించుం గలిమియ, పలువురు సద్బుద్ధి యనఁగఁ * బరఁగం జేయున్॥

క॥ ఏవానిబంధుమిత్రులు, జీవధనంబులును దప్పెఁ * జెందును గ్రూరుం
గా వాని నెన్నఁగాఁ దగుఁ, గేవలతనుకార్శ్యయుతుఁడు * గ్రూరుఁడె నరేంద్రా॥

క॥ తనభూమిఁ బరులభూమిని, ధనము లుపార్జింపవలయు * ధరణీశునకున్
ధనములు మూలము రాజ్యం, బునకును మూల మగు ధర్మ * మునకు నరేంద్రా॥

క॥ విను భండారము పెరుఁగని, జనపతికి బలంబు మిత్ర * సంపదయును గ
ల్గునె బలమిత్రవిహీనున, కొనరునె రాజ్యంబు విభవ * మున్నతి మగునే॥ ౬

క॥ తనకొలఁది నుపాయంబులు, నొనరిచి ధనవంతుఁ డగుట * భూపగుణము ని
ర్ధనుని నిజప్రజయును నై, కొనదు విరోధులను సరకు * గొనరు కుమారా॥ ౭

పరస్త్రీసంగమము

తే॥ ఆయురైశ్వర్యకీర్తుల * నపహరించు, పరసతీసంగమము ధర్మ * పథమునందుఁ
బరఁగువారలు పరిహరిం * పంగఁగవలయు, నదియుఁ దలఁప నెయ్యదిదుర్వి * వేకమగుట॥

క॥ పరదారగమన మెప్పుడు, పురుషుల కది యొల్లపాప * ములకంటెను ఘోర
త్వాకర మాయుస్సంక్షయ, కరంబు వర్జ్యంబు * గను మీ వరయన్॥ ౨

క॥ పరదారలయందును సుఖ, గురువృద్ధప్రాలబాల * కులకాంతలపై
నరవైద్యభృత్యబాంధవ, గరిమలగొని లాయింపునట్టి * ఘనుఁడు చెడున్॥ ౩

కీర్తి.

ఆ॥ కీర్తిలేనివానికిని జీవనంబు వి, దగ్ధకంబు నూవె * యనవినిమీఁద
నిత్య మయినధనము * నిర్మలకీర్తియ, యట్టికీర్తి వడయ * ట శ్రమంబె॥ ౧

క॥ ఇలఁ గీర్తి యెంతకాలము, గలిగి ప్రవర్తిల్లు నంత * కాలంబును ని
త్యులు గారె కీర్తిగలవు, ఖ్యులు గీర్తివిహీనుఁ డెందు * నుం బూజ్యుండే॥ ౨

క॥ దివి ముట్టి ధరణియంతట, నిండి మెఱయు చుండు నెవ్వ * నియశోరతు య
ట్టివిశిష్టచరిత్రుఁడు య కువరా పురుషుండు వాఁ బ్ర * కాశత నొందున్॥ ౩

ఆ॥ కీర్తి విడువఁ జాలఁ * గీర్తితో మెలఁగంగఁ, జావు వచ్చెనేని * జచ్చుఁ గాని
జగములోన నెల్ల * నడికంటెఁ జావు మే, లనఁగఁ బరఁగుమాట * యనఘుని వె॥ ౪

ఉ॥ కీర్తియ యిచ్చుఁ బుణ్యగతిఁ * గీర్తియ తల్లియుఁ బోలెఁ బ్రోచు స
త్కీర్తియ యాయువున్ సిరియుఁ * గీర్తివిహీనుఁడె మా శవంబు దు
ష్కీర్తికి నెల్లచేటులును * గీర్తిహరించు ననండె తొల్లి భ
ర్త్రాదిహరుండు వాఁ బరగు * నంబుజమాలి జగద్ధితంబుగన్॥ ౫

క॥ మృతుఁ డైననరుఁడు వెస భ స్మితుఁ డై చనుఁ గాక కీర్తి * చెలివిడఁగదు నే
మృతదేహంబునకు నలం, కృతిఁ జేసినయట్లు మృతుని * కీర్తియుఁ బిదపన్॥ ౬

కృతజ్ఞత.

క॥ కృత మెఱిఁగి కర్త మత్తమ, మతులసభల సంస్తుతించి * మఱవక తగ స
త్కృతి సేయుచు కృత మెఱిఁగడు, పతియె జగజ్జనుల నెల్లఁ * బరిపాలించున్॥

అధర్మము.

క॥ పెక్కండ్రు గూడి యిమ్మెయి, నొక్కనిఁ జంపుట యధర్మ * మోహో యనిన
ద్దిక్కులను బెద్దయెలుఁగున, నక్కజముగ భూతసంచ * యంబులు పలికెన్॥ ౧

ఆ॥ మహితశాస్త్రకలిత * మార్గంబు విడిచి వి, జేచ్చఁ బగఱ గెలువ * నెవ్వఁడేని
వాని నయ్యధర్మ * వర్తన కార్యము, యోధమునఁ దెలుచు * నింత నిజము॥ ౨

యుద్ధము.

క॥ రమణ బలం బెక్కువతఁ, సముచిత మను విగ్రహంబు * కమ్మిల కర్జా
[illegible] గర్త స్థానము సంధి యనంగ నింపు * మార్యులచేతన్॥ ౧

ఉ॥ రాజులు భక్తిఁ గొల్వఁగ ధ * రావలయంబు నఖండలంబు పర్వవి
ఖ్యాతికరంబుగాఁ గెలి యశ * రత్నలఁ బ్రోచుచు శత్రుకోటిక
న్వేజము దప్పఁ జేయుచు న * నింద్యపరాక్రమలీల నున్న నా
రాజయితారి యొక్కఁడిద * యుం గనురాజ్యసుఖంబు లేటికిన్॥ ౨

రా జు, రా జ ధ ర్మ ము లు.

తే॥ జనుల నిగ్రహానుగ్రహ * శక్తుఁ డైన, రాజశాసనమునఁ జేసి * రమణతోడ
నొలిఁ దమతమమర్యాద * లొక్కవాఁడుఁ, దప్ప నోడుదు రిమ్మహీ * తలమునందు॥

తే॥ ఉత్తమక్షత్రియుం డెల్ల * యొడల నడఁగి, వేఁడువాఁ డగుఁ దనభుజ * విక్రమమున
నన్యధనము లుపార్జించి * యర్థిజనుల, కిచ్చుఁ గీర్తి దిక్కుల నెల * యించుఁ గాక॥

క॥ జనులకు నెల్లను బూజ్యుఁడు, జననాయకుఁ డతనిమహిత * శాసనమున స
జ్జనులును మునులును సద్వృత్తిఁ, జనువారలు గాని కడవఁ * జనఁ గా దెపుడున్॥

క॥ పుత్రులు పౌత్రులు భ్రాతలు, మిత్రులు నను రాజు లాజ్ఞ * మిగిలినచోటన్
శత్రులగాఁ దమయులుకకుఁ, బాత్రము సేయుదురు నిజశు * భస్థితిపొంటన్॥ ౪౪

క॥ విసిక గలిగి రక్షించుచు, ననువున దయతోడ పాడి * నాయకు లెల్లన్
గొనుచుఁ దగ కేలి పాగ డొం, దినరాజున కుర్వి గామ * ధేనువు గాదే॥ ౪౫

ఆ॥ వెరవు లావుఁ గలుగు * నరనాథు లింతడే, శంబు గలదు తమకుఁ * జాలు నరదు
దండ్రి బిడ్డ యన్న * దమ్ముఁడు నాకత్తి, పోయి పోటు లాడి * పుడమిఁ గొండ్రు॥

క॥ ఇంటం దెవులునఁ జచ్చుట, కంటెను బాపంబు లొండు * గలవె నృపులకున్
బంటతనము పాలికల నిది, గంట నిధానంబు గంట * గాదె మనకున్॥ ౪౬

క॥ తపములు దానంబులుఁ జే, సి పడయులోకంబు లెల్లఁ * జేయులఁతులు భూ
మిపులకు సంగరవిద్యా, నిపుణతఁ దల కుడిగి పోర * సేర్పునఁ జాలున్॥ ౪౭

క॥ రాజాలికి నుచితం బగు, నాచారము గాద రణము * నం దరులఁ దెగం
జూచుచుఁ దియగనినపున, జేచి యమరలోకమునకు * నేగుట తరుణీ॥ ౪౯

ఉ॥ క్షత్రియకాంత పుత్రకునిఁ * గాంచుట వాఁ డతిలోకవీరుఁ డై
ధాత్రిఁ బ్రసిద్ధి కెక్కుటకుఁ * దా నది గాకయ వీరపత్ని నా
నీత్రయు నొందుసుం బ్రణుతి * కెక్కినవీవు తనూజశౌర్యమున్
శత్రువధోత్సవంబు విని * సంతస మందక యుందఁ బాడియే॥ ౫౦

క॥ తనవృద్ధియు మిత్రునివ, ర్ధనమును దత్ప్రభుసమృద్ధి * ప్రబలుటయును శ
త్రువిభవ విచ్ఛిత్తియుఁ జెడుటయు, ననుపద్వంశములనుదన్న * నతిశుభమొందున్॥ ౫౧

తే॥ ఎత్తినప్పుడు ధనికులు చో * రనికరములచేఁ, దెరువునందు నడుపుచుండి * తిరుగ వెలసిన
యట్టియెడ విద్రవోదయంబు * నవసరమున, క్షాత్రవుల బట్టి పైఁబడి * చంపవలయు॥

తే॥ ఎవ్వ రాత్మదేహములు స * మిద్ధమైన, యస్త్రవహ్ని వేఁచిరి వా * రమరులోక
మునకుఁ జనినిర్భరాదరం * బున విలసిరుఁ, దైన యమరేంద్రునకుఁ బూజ్యు * లగుదు రధిప॥

క॥ తఱచుగ శస్త్రాస్త్రంబులు, సెఱఁకలు దూఱినఁ జలించి * నిజధైర్యంబుల్
మఱవక తెగి చచ్చిరి కొం, దఱు సురలోకగతికిఁ బోవఁ * దగుదురు వారల్॥

క॥ సమరమున, సెత్తురింగున, సమసినను గీడు లెదువు * చన నుత్తమలో
కమునకఁ బోదురు జనములు, ప్రముదితులై యందురిది బుధులు కౌరవముఖ్యా॥ ౫౫

క॥ వినుము నృప సత్కీర్తి విరా, ట్టని యెంచు శత్రుబములఁ బొగడు * స్వర్గములు సె
ట్టన భూపాలకు నన ఘ, తలఁ పగ నర్పింపఁ గలుగఁ * దగు నెమ్మి యోగులకున్॥ ౫౬

క॥ నరరూపంబున బరగెడు, పరదేవత గాక నృపుఁడు * బాలుఁ డయిన ను
ప్వాయము సెఱ సేసి పొమ్మని, తిరిగినదుర్గతులఁ బొంద * దిక్కీ దధిపా॥ ౫౭

క॥ గరదుని గృహదాహకు మం, త్రరహస్యవిభేది పదవి * ధాయిఁ బరసతీ
హరు బంధుఘాతిఁ బరధన, హరణపరునిఁ జంపి పుణ్యుఁ * డగు నృపుఁ డనఘా॥

క॥ దండార్హులైనవారల, దండింపక యున్నఁ బాప్యై * ధాత్రీపతి తా
ఖండల సన్నిభుడైనఁ బ్రి, చండప్రగల్భపము వొందు * జగతీనాథా॥ ౫౯

క॥ పేదలకును సాధులకును, వేదములకుఁ దాపసులకు * వేదోళ సమ
స్తాదిత్యులకును దండము, కాదె బ్రదుకుఁ జేయు రాజు * గావింపఁగన్॥ ౬౦

ఆ॥ ఉచితదండవృత్తి * నుర్విఁ బ్రజాభిర, క్షణము సేసి చేఁత * గాక రాజ
వంశజునకు ధర్మ * మానుమార్గంబు, లైనశమదమాదు * లాత్మనిడుట॥ ౬౧

క॥ రక్ష ప్రజ గోరు నిజరా, గ త్వేమూర్ధముగ జనము * క్షస్థితి నడపక
దక్షుఁ డగురాజు నడపకు, పేక్షించినఁ బాప మొంద * దే కురుముఖ్యా॥ ౬౨

ఆ॥ న్యాయశాస్త్రవేది * యైయింగితాకార, చేష్టలెఱిఁగి జనుల * శిష్టదుష్ట
తావిశేష మరసి * దండనీతి యొనర్చు, పతికి సెల్లమేలు * పడయ వచ్చు॥ ౬౩

క॥ అరి యాఱవవా ల్గాకుచుం, గరుణగలిగి ప్రజలఁ దండ్రి * గతి ధర్మస్థా
చరణంబునఁ బాలించుట, పరమపదముఁ జేర్పు విధువు * [illegible]

క॥ దరమునఁ గ్రాదుప్ప గొని తనుఁ, బోరిగొన చేకెంచుచట్టి * పురుషుని దాం
తకహాస్యవేది నంబునను, [illegible] * వొందదు కర్మా॥ ౬౪

క॥ ధరణీసురుల క్షత్రము నప, వారింపఁగాఁ గని వహించు * వారేఁడు దురితముం
బోరయుఁ దొలఁగింపఁగయును నని, నరేంద్ర చెప్పుదురు ధర్మ * నానార్థవిదుల్॥

ఆ॥ ధర్మరతులు నర్థ * కర్మాణచతురులు, శౌర్యరహితులును శివ * లంఘితాజ్ఞ
లు ననీతినిపుణు * లును గులీనులు నగు, పరిజనములఁ బెనుపు * పతికి హితము॥

తే॥ పంతతోత్సాహవంతుఁ డై * శక్రుకోటి, వార్జవంబున నైన న * వార్జవమున
నైనఁ జెఱుపక వలయు న * త్యల్పుఁ డైనఁ, బగతుఁ డగ్నివిషంబుల * పగిది నొంచు॥

క॥ తను నృప రాజ్యావిషము, గొనఁ బలువుర చేతఁ బ్రాణ * గోష్ఠం బై యు
న్నను ధీరుఁ డేమఱమి నది దనకుం దక్కించుకొను బు * ధస్తుత్యముగన్॥ ౬౧

క॥ అపచారు నెప్పుడ్త సేయని, మనుజేశు నమాత్యజనులు * మది పరవశగాఁ
గొనరది భూప్రజకొప్పున, తనుకావునఁ బతికిఁ బ్రజలు * వెఱిమిట యొప్పన్॥

తే॥ స్నానపానశయనాసనాని * వాసములును, భోజ్యగంధమాల్యాంబర * భూషణములు
గుప్తి సేయును నరపతికి నె * క్కుడుగవలయు, ననుదినంబు నప్రజలను * మనుటగుణము

తే॥ లోకములు లోకధర్మంబు * లును నృపాల, రాజమూలముల్ రాజవి * రహితమైన
ప్రజలు జనులను నింకిన * మడువులోని, జలచరంబులు వడు పాటు * సంభవిల్లు॥

క॥ తరణికళాంశులకేజ, స్ఫురణము లేకున్నయట్లు * భూజనములు ని
ర్భరనిరతిఁ జెప్పుడుదురు, నరపాలక విహితపాల * నము లేకున్నన్॥ ౬౩

క॥ తనధన మిది యని యూఱడి, మనఁ బరిణయ మాదిరైన * మహితోత్సవముల్
గొనియాడ నెవ్వరికి వ, చ్చునె జనపాలుండు లేని * చో విర్భయతన్॥ ౬౪

తే॥ విభుఁడు లేకున్న జనములు * సభయహృదయు, లగు మహాహానివాదంబు * లవరఁ దల్ల
డిల్లుదురు రాజు లేమియు * నెల్లవారు, లేమి కల్మియు కల్మిని * శ్లేషహృదయ॥ ౬౫

క॥ యాగములును భోగములును, త్యాగములును బహువిధముల * ధర్మములు మహా
భాగా నరపతిరక్షా, యోగంబునఁ జెల్లుఁ బ్రజకు * నుల్లాసముగన్॥ ౬౬

తే॥ చారచక్షుఁ డై కవు నెల్ల * జగమునవ్వుడు. సూర్యచంద్రునకే ద్రుణ * కార్యకరులఁ
దమ మునరొప్పడజనుఁడు వా * జనుచతండు, దేవతాత్మకుఁ డగుటసం * దియమెయు ఘప.

ఆ॥ బలము కొసఁగ నైన * బలమును గలిగి లో * గుట్టు చేటు లేని * యట్టి నృపతి
కలన మత్సరంబు * వల దాశ్రయంబుచు, దంబుపొందుటరయఁ * దగు నృపాల॥

ఆ॥ ఐదువ విచ్చుతఱియుఁ * గురువర క్రమ్మించు నవసరంబు నెఱిఁగి * యాతనృపాల
నీవు ధీరవృత్తి * నిదురఁ బాటఁ గోనమ్ము, కమ్మకపిల యానఁగఁ * గ్రమ్మఁ జెలుపు॥

సీ॥ సంపదలు నాపదల నొక్కచందమగుట, విక్రమంబు లొందుటయు నుల్లసిల్లుటయుఁ
గాంచియెల్లప్పుడును హితశ* కారియైన, బలము నెక్కుడు ప్రోవుము* ధరణినాథ॥

క॥ పరుల గెలిచి నిర్భయముగ, ధరణిఁ బ్రజం గాచు పేరవు * ధర్మపథమునం
బరిపాలించిన వెలయుం, గురువర కృపమెంపు వీదల* తము ప్రజలయెడన్॥ ౧౧

క॥ భూరమణుఁడు గాలమునకుఁ, గారణ మె ట్లన్న ధర్మ * గతి పూర్ణత నొ
ప్పారంగ దండనీతిస, మారంభము నడపుఁ గృతయు * గాకృతి నధిపా॥ ౧౨

క॥ నిత్యవిధిసద్వివేకము, సత్యవ్రతశీల ధర్మ* సారజ్ఞ భవ
న్మత్యాకలితం బైనను, నిత్యంబును వృద్ధసేవ * నియతి సలుపుమీ॥ ౧౩

ఆ॥ వయముతోడ యప్పు*నముల భండారంబుఁ, బెరుగు యగ్రహార * జనులమీఁద
గాలి రైన నుడియఁ* గా నీక యరయుదే, యన్నము పుణ్యకీర్తు* లతిశయిల్ల॥ ౧౪

క॥ మిత్రనరపతుల శాత్రవ, ధాత్రీశుల నెమ్మిఁ బరుసఁ * దనమున వశతా
పాత్రములుగఁ జేయుదె నుం, డ్రిత యుదాసీననృపప *రీక్ష నడచునే॥ ౧౫

క॥ దేవతల నతిథులకుఁ బితృ, దేవతలకుఁ బూజనములఁ * దృప్తి యొనర్తే
యీవసుధఁ జతుర్వర్ణజ, నావలులు నిజోచిత క్రి*యలఁ దగి మనునే॥ ౧౬

తే॥ బాలురకును దుర్బలులకు * భామినులకు, వృద్ధులకును మనంబుల * వెఱపు లేని
యట్టి మెలఁకువ గలిగెదు*నట్లుగాఁగ. నడచు నేయాజ్ఞ పురమునఁ* బుడమియందు॥

క॥ వినుము తఱి వేచి రిపు మూఁ, పున మోవఁగవల యు సమయ* మ్ముంగనుఁగొని గ్ర
క్కునఁ గడవ శిలాస్థలి సై, చినచాడ్పున నేర్పు మెఱయఁ* జెఱుచుటయొప్పున్॥

క॥ పానము జూదము వేఁటయు, మానినియును భూపతులకు* మధురవినోద
స్థానము లగు నైనను దగ, నైనవిధము దక్కఁ దగుల * నాపద తెచ్చున్॥ ౧౯

క॥ విని వినవివాదపోలెం, గని కాననివాఁడపోలెఁ * గావలయు విధుం
డొనరింపఁ దలంచినపని, కను వగునంతకు నభేద్యుఁ * డై జనులయెడన్॥ ౨౦

సేనాధిపతి.

క॥ మొన దీర్చు నేరవు యంత్రము, లనేకము లొనర్చు నేర్పు * నాయుధముల వి
ద్యనువును బోటులకర్జం, బును సేనాపతికి నైజ * ములు గా వలయున్॥

రెండవభాగము ముగిసినది.

SHORT NOTES — (లఘుటిప్పణము.)

ఈశ్వర స్తోత్రము.

(13) భూతములన్ = జంతువులను, లోకవ్రాతము = లోకముల నన్నింటిని, జలమయముఁ జేసి = జలరూపముగా నొనర్చి, వశ్యఆత్మతన్ = ఆత్మను లోఁబఱచుకొన్నవాఁడగుటచేతను, నిద్రాతిశయంబునన్ = ఎక్కువనిద్రచేతను, మాయాత్మున్ = మాయాస్వరూపుని,

తా॥ ప్రళయకాలమున స్థావరజంగమరూపంబు లగు జీవులనుమ్రింగి, లోకమంతయు జలమయంబుఁగావించి యోగనిద్రను వహించి యాజలముమీఁదఁ దేలుచున్న భగవంతుఁడగు వెన్నుని ధ్యానించెదను.

(14) అంబుదంబులు = మేఘములు, కేశంబులందున్ = వెండ్రుకలయందును, పర్వతనుసంధులందును = దేహములోని కీళ్ళయందన్నింటను, ఉదర దేశములందున్ = కడుపునను, దేవదేవున్ = దేవతలకు దేవుని, తోయాత్మున్ = జలరూపుని.

తా॥ మేఘములే కేశములుగాను, నదులే శరీరమందలి కీళ్ళుగాను, సముద్రములే కడుపుగానుగల దేవదేవుఁడైన దేవకీపుత్రుఁడగు కృష్ణుని ధ్యానించెదను.

(15) వదనబాహు ఊరుపదములు = నోరు, బాహువులు, తొడలు, పాదములు, విప్రరాజ వైశ్య శూద్రులకును = (వరుసగా) బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రజాతుల వారికి, సంప్రభవదేశములుగన్ = పుట్టుచోట్లుగా, వెలుఁగుచుండు = ప్రకాశించు, అమ్మహామూర్తిన్ = ఆగొప్పరూపంబుగలవానిని, విభవస్ఫూర్తిన్ = ప్రభుత్వముచే వెలుఁగువానిని, వర్ణాత్మకుని = జాతిస్వరూపుని.

(16) మాసర్తు అయన అబ్దమయ ఉద్భాసితరూపుఁడై = నెల, ఋతువు, అయనము, సంవత్సరము అను కాలముల రూపముచేఁ బ్రకాశించురూపముగలవానిని, యోగిభోగ్యంబులున్ = యోగులచే ననుభవింపఁదగిన శక్తి గలవానిని, కాలాత్మున్ = కాలస్వరూపుని.

(17) మునిదివిజ ఆదిలోకములు = మునులు, దేవతలు, మొదలగుజనులు, అనంతుఁడు = అంతములేనివాఁడు, పెనుపుఁబొందెడు = వృద్ధినొందిన, శేషాత్మున్ = ఆదిశేషావతారుఁ డయిన, భక్తిప్రభవవిధాయిన్ = భక్తులకుఁగల్మినొసఁగు, విష్ణున్ వినుతింతున్॥ దేవతా మునిమనుజులచే ననంతుఁడని కొనియాడఁబడుచు, భూమికాధారుఁడై మోయుచున్న యాదిశేషావతారుఁ డయిన భక్తప్రియుఁడగు విష్ణువును ధ్యానించెదను.

(18) పండ్రెండుగురు ఆదిత్యులు, విశ్వాసు, మరుత్తులు, ఎనమండ్రుగురు వసువులు, ఏకాదశ రుద్రులు మొదలగు వేల్పులందఱు ఏవాని కవయవరూపులుగా చెప్పఁబడియున్నారో, అట్టి దేవాత్ముఁడైన వెన్నుని స్తుతించెదను.

(19) తానన్నింటియందు నుండి, అన్ని తనయందు నుండఁగా, అన్నింటినిఁ దన యాజ్ఞచే నడిపించుచునుండు యాదవ శ్రేష్ఠుఁడగు సర్వాత్మకుఁడైన కృష్ణుని ధ్యానించెదను.

ఈ క్రింది 10 పద్యములచే దశావతారముల ధ్యానించుచున్నాఁడు.

(20) మత్స్యావతారంబెత్తి పాతాళంబున దాఁపఁబడియున్న వేదముల నన్నింటినిఁ దెచ్చి బ్రహ్మకొసఁగి, దేవతలచేఁ బొగడ్తఁగాంచిన మత్స్యావతారుఁడగు విష్ణువును ధ్యానించెదను అని తా॥ (ఇందు మత్స్యావతారము వర్ణింపఁబడినది.)

(21) అమృతమథనమునన్ = అమృతమునకై సముద్రమును చిలికినపుడు, మంథనగము = కవ్వపుఁగొండను. లీలోద్ధరణకేళిన్ = వేడుకతో నెత్తెడివిలాసముతో, సుర సంఘమునకు = వేల్పులగుమికి, అమేయున్ = ఎంచరాని, కూర్మాత్మున్ = తాఁబేటిరూపుతో నున్నవానిని, అంబుజాక్షున్ = కమలములవంటి నేత్రములుగలవానిని.

(22) దంష్ట్ర = కోఱ, నగిరి కాంతారంబుగన్ = పర్వతములతోను అడవులతోను గూడ, క్రోడాత్మున్ = వరాహరూపుని, సమ్యగ్భక్తిన్ = చక్కనిభక్తితో.

తా॥ హిరణ్యాక్షుఁడు భూమిని చాపగాఁజుట్టి పాతాళంబున కెత్తికొనిపోవఁగా, వరాహరూపంబెత్తి తన ముట్టెతో నాభూమిఁ బైకెత్తి యథాప్రకారంబుగ నిల్పిన వరాహావతారుం డగు శౌరిని ధ్యానించెదను.

(23) నారసింహవపురుదారభావము = నరసింహ స్వరూపముయొక్క గొప్పతనము, ఖరనఖరములన్ = వాఁడిగోళ్ళతో, దీప్తమూర్తిన్ = తేజరిల్లు శరీరముతో, వఱలు = ప్రకాశించు, ఆత్మభవుని = తనంతటఁబుట్టినవానిని, (నరసింహావతారము వర్ణింపఁబడెను.)

(24) ఉద్దామబలున్ = సాటిలేనిబలముగలవానిని, త్రైలోక్యాక్రాంతిన్ = ముల్లోకములను గొల్చుటచేత, పేర్చిన = హెచ్చిన, అద్భుతధామున్ = ఆశ్చర్యకరమైన తేజస్సుగల, వామనాత్మున్ = వామనరూపముచే బలినియాచించి భూమిని మూఁడడుగులచేఁ గొల్చినట్టి విష్ణుమూర్తిని, (వామనావతారము వర్ణింపఁబడెను)

శైవము.

(17) దుష్కృతంబు = పాపకార్యము - (దుస్ - కృతంబు = చెడ్డపని), రహస్యంపుఁ గార్యము (రహస్యము * కార్యము - ంపుఆగమము = రహస్యంపు * కార్యము - ద్రుతాంతకార్యము = రహస్యంపుఁ గార్యము.)

(18) (మీను - బహువచ, మీలు, ఇట్లు పేలు, చేలు.) ఉదుంబరఫలమునన్ = అత్తిపండునందు, మశకము = దోమ, పరికృతిన్ = మాయయందు, ఇమ్ములన్ = సుఖముగా, వేర్పాటు = మాయకంటె వేఱని, అలవఱచిన = అభ్యాసము చేసిన, అవ్యయత్వము = నాశము లేకుండుటను = మోక్షమును.

(19) చేవ=దేహబలము, అలఘుమతీ = గొప్పబుద్ధిగలవాఁడా, అనుకాలము వరన్ = దైవానుగ్రహము కలిసి వచ్చినప్పుడు. కాలవిపర్యయకలనంబునన్ = దైవము విపరీతమైయుండునప్పుడు, బుధులకున్ = ఇదినిత్యము ఇది యనిత్యమను బుద్ధిగలవారికి. ఉబ్బునన్ = (సంపదవచ్చినప్పుడు) సంతసమును, కలఁకయందున్ = (కలిమిపోయినప్పుడు) విచారపడుటయు, (తత్త్వజ్ఞులు సర్వసములని తా.)

(20) సారపుసిరిచేటు = గొప్పసంపదకు నాశము, శ్రీరాక = కలిమివచ్చుట, దైవము కారుణ్యతన్ = భగవంతునిదయ, గాఢవివేకా = జ్ఞానము గలవాఁడా.

(21) ఎరవు = రెండు మూఁడుదినములు వాడుకొనుటకై యడిగితెచ్చుకొన్న యితరులసొమ్ము, సతతము = శాశ్వతము (తనదేహమే మానవున కెరవు దెచ్చుకొన్న సొమ్మువంటిదగుటచే, మనుష్యుఁడొరులకై చింతపడుట తగదు. దానివలనఁ జింతపడుటయే దక్కునని తాత్పర్యము.)

(22) చుట్టలు = బంధువులు (రూపాం-చుట్టములు, చుట్టాలు) మనికి = జీవించుట.

(23) కాలయుక్తిన్ = దైవసాహాయ్యముచేత, మావె = సుమీ, కర్త = అధికారి = చేయువాఁడు.

(24) పాకశాసన = ఇంద్రుఁడా, శత్రుత్వము = పగ, పాకమునకున్ = అనుభవమునకు, వృక్షఫలవిధమునన్ = చెట్టుపండువలె, రజ్జుపలుకులు = చెడ్డమాటలు.

(25) కాలము = దైవము, అప్రమాదవర్తనము = ఏమఱుపాటులేనినడవడి, (కలది) అధికప్రమాద సంగమత్తులు = ఎక్కువ యజాగ్రత్తతోడిమాడికచే మైమఱచినవారు, భంగపడరు = అవమానపడరు

(26) చిదురలు = భాగములు, అలవడన్ పొదివి = ఆక్రమించుకొని, వశ్యులకున్ = లోఁబడ్డవారిని.

(27) కల్లోలిని = ఏఱు, (గొప్పయలలుగలది అని వ్యు. అర్థము) గిరిన్ = కొండను, లోభ...ములన్ - లోభ = పేరాస, క్రోధ = కోపము, అశీలత్వ = చెడునడవడి, కామ = కోరిక, భయములన్ = వెఱపులందు, (ద్వంద్వసమా.)

(28) వెసన్ = శీఘ్రముగా, మూఢచిత్తత్వమునన్ = అజ్ఞానముగలుగుటచేత,

(29) భావఅభావంబులు = ఉండుటను లేకుండుటను, కర...కముంబోలెన్, కరతలము = అఱచేతియందు, శోభిత = ప్రకాశించు, ఆమలకముంబోలెన్ = ఉసిరికకాయవలె.

(30) కాలగతి = దైవముపోకను, అంతరంగమునకున్ = మనస్సునకు, ఆత్మమయత్వ ఆలంబనము = అంతయు బ్రహ్మమేయనుతలఁపుగలుగుట, తత్ అలీనుఁడు = ఆ బ్రహ్మమునందులయమునొందినవాఁడు. అక్షోభ్యుఁడు = కలఁతపెట్టనలవికానివాఁడు.

(31) ఆపత్పాత్రత = ఇడుమలకులోఁబడుట, సంపద = కలిమి, విధాతాజ్ఞన్ = భగవంతునియాజ్ఞచే, తఱిన్ = అదనువచ్చినప్పుడు (దేవునియనుగ్రహముగలిగినప్పుడు.)

(32) ఆత్మవికల్పనమునన్ = ఆదేవుని సంకల్పముచేత, ప్రాప్తమైనది = తనకు చేకూరినది, గీర్వాణముఖ్యు = వేల్పుల కేఁడా (గీ.కి. బాణోదయేసాంకే = వాక్కులే బాణములుగాఁ గలిగినవారు.)

కర్మము

(11) శాకాకులు = పండుటాకులు, డుల్లునట్లు = పడిపోవునట్లు. తారు = తమంతట నవియే, (తమరు-తాము-తారు రూపాంతరములు.)

(12) పురుషుఁడు = జీవాత్మ (పురుషుఁడు-శరీరమునందుండువాఁడు అని వ్యు) అవివేకుల = మంచి చెడ్డల నెఱుఁగనివారలే, భుజవీర్యనిధీ = బాహుబలమునకుఁ దావల మయినవాఁడా

(13) పురుషోత్తమతాస్ఫురణకున్ = పురుషోత్తముఁ డగుటయను ప్రసిద్ధికి, మెఱసేర = భేదము, మెఱకొనున్ = అనుకూలించును.

(4) కనకబహురత్నమయపీఠమునన్ = నానావిధమణులుపొదివిన బంగరుసింహాసనమునందు, మృగాక్షులు = జింకకన్నులవంటి కన్నులుగలవారు, ఆలవట్టంబులు ఇడఁగన్ = ఒకరినొకరు విసనకఱ్ఱలతో వీవఁగా, కంకపత్త్రపవనహతుఁడు = గ్రద్దఱెక్కల గాలిచేఁ గొట్టఁబడినవాఁడు

(15) పాటింపఁడు = లక్ష్యము సేయఁడు, విధి .. నుచితోక్తుల్ = గ్రహచారము పట్టినవానికి మంచిమాటలు రుచింపవని తా. (అర్థాంతరన్యాసాలంకారము.)

(16) అనఘుఁడు = తప్పులేనివాఁడు.

(17) తోఁపలు = కలువలు, సఫలసుమఘనభావము = పువ్వులు పండ్లు గలిగియుండుట, మదయుతములు = క్రొవ్వుతోఁ గూడినవి, కాలకౌశలముల్ = దైవముయొక్క ప్రపలు.

(18) చింతాకలుషము = దుఃఖమనెడి పాపమును, సంతోషామృతము = సంతోషమనెడి రసమును. ఆని = త్రాగి, సంశుద్ధుఁడు = పరిశుద్ధుఁడైనవాఁడు.

(19) వెడఁగులు = మూర్ఖులు, విపులభవఅంబుధిన్ = విస్తారమయిన సంసారమనెడి సముద్రమునందు, అంబుధి = (వ్యు) విస్తారజలముగలది.

తలిదండ్రులు, గురువు

(7) కలవాఁడు = భాగ్యవంతుఁడు, లేనివాఁడు = దరిద్రుఁడు, శ్రీఘనుఁడు = ఐశ్వర్యము గలవాఁడు, జననికలిమి = తల్లియుండుట

(8) దశగుణంబులు = పదిరెట్లు, శ్రుతులన్ = వేదములందు.

(10) కరచరణ ఆదిసంఘటితకాయము సంజనవంబు = చేతులు కాళ్ళు మొదలగు అంగములతోఁ గూడిన దేహమునకుఁ బుట్టుకయు, దుర్భరము = మోయరాని, నిజదేహచింతనెన్ = తనదేహముమీఁది విచారమునందు, భరము = పేరిమ.

సత్పురుషులు, సత్పురుషధర్మములు

(11) ప్రబుద్ధులు=గొప్పపండితులు, నిత్యజ్యోతిర్మయుఁడు = ఎడతెగని జ్యోతిస్స్వరూపముగాఁ గలవానిని, అవ్యయున్=నాశరహితుని, అద్వైతము=రెండవది యనునది లేనిది,

(12 పెల్లగు=హెచ్చిన, స్ఫూర్తి=వడచిన, భావి=నడవఁబోవు, భవ్యుఁడు=గొప్పవాఁడు, అనఘు=దోషరహితుఁడా

(13) ఉపకారపరత్వమునన్=ఒరులకు మేలొనరించుటయే ప్రధానకార్యముగా నుండుటచేత, వారనిఆలజడిన్=తీరని దేహకష్టమును, మా=సుమా, ఏడుగడయ= రక్షకుఁడు, వసుధకున్=భూమికి.

(14) జ్ఞాతులపోరితము=దాయాదులతోడి కలహము గోవాత్రితము సాహసము=ఆవులమంద నాక్రమించుకొనుట, విప్రవర్గము చనవున్= బ్రాహ్మణులతోడి పరిహాసమును, బాలలన్=స్త్రీలను, కాటింపమి=నొవ్వఁజేయకుండుటయు, ప్రీతిన్= సంతసముతో, చనన్=పోవునట్లు, ఇచ్చునతనిపై వు=దానముచేయు వాని కలిమి.

(15) ధరణి=భూమియందు, పరుసములు=నిష్ఠురపుమాటలు, దురితంబులు=పాపములు, తొలఁగుటవలనన్=విడుచుటవలన.

(16) ఒడఁబాటు=సమ్మతము, లోకనింద్యములకున్ = జనులదూషించుపనులను, (ద్వితీయార్థమందు షష్ఠి) మీఱిన=హెచ్చిన, ఉలుకక=కడుపుమంటపడక, పాసఁగి=చేరి, మనుట=జీవించుట,

(17) ఒకటి=ఒకటియయినదిబుద్ధి రెండు=మంచిచెడ్డఁయగు కార్యములు, విశ్చలయుక్తిన్=తిరమైన యోజనతో, మూఁడు=శత్రుమిత్రబంధువులు, నాల్గింటిన్= సామదానభేదదండములు, కడున్=మిక్కిలి వశ్యములుచేసి=లోఁబఱచి, ఏనిటిని=త్వక్ చర్మము) చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణము లనెడి యైదింద్రియములను, ఆఱింటిని=సంధిచేసికొనుట, యుద్ధముచేయుట, ముట్టడించుట, యుద్ధమునకుఁ దఱలుట, శత్రువులను శత్రువుల చెలికాండ్రనుండి విడఁదీయుట, కోటలలోఁ జేరుట అను ఆఱుగుణములను, ఏడు= జూదము, స్త్రీలయందు మోహము, వేఁటాడుట, మద్యపానము చేయుట, నిష్ఠురపుమాట లాడుట, ఉగ్రదండనము, ద్రవ్యమును వ్యర్థముగా వెలవుచేయుట యనునవి, వివేకధనుఁడు=జ్ఞానరూపధనము గలవాఁడు

(19) సన్మార్గవర్తులు=మంచిదారులందు నడచువారు, దుర్మతి=దురాత్ములకును. మధ్యస్థులు=సామాన్యులు, ఉగ్గడింతురు=చెప్పుదురు.

(20) వగవు=దుఃఖించుట, కూరరు=పొందరు.

దుర్జనుఁడు, వానిగుణములు.

(11) మదమలినమనస్కుఁడు=గర్వముచేఁ జెడిన మనస్సుగలవాఁడు, శుద్ధి=కొన, అవినయము=చెఱుపు, సమూలము=ఉన్న దానితోఁగూడ.

(12) నియతసుఖవృత్తిన్=ఎడతెగని వ్యసనముతోడ నుండుటచే, సమూలము=అడుగంట.

(13) ఎదలోన్=మనస్సునందు, ఎగ్గుల్=కీడులు, మొగిన్=పూనికతోఁ దుర్నీతులకున్ = చెడ్డవారికి, అనిమిత్త ఆగమంబులు=నిమిత్తములేని రాకగల.

(14) శౌచము=శుద్ధి, నాస్తిక్యము=దేవుఁడు లేఁడనుటయు, నిషిద్ధసేవనంబు = వలదని చెప్పినదానినిఁ జేకొనుటయు, దుష్టకష్టజనశ్రేణి పాలియున్ ఉభయలోకములకున్ కాక=నీచులగు దుర్జనుల సమూహము ఇహపరములకు రెంటికిఁ గాక చెడిపోవును.

(16) అలవడన్=పరిచయము గలుగునట్లు, తేఁకువ=భయము, (మరియాద - ప్రమర్యాద,) పురుషార్థమునకున్=కార్యమునకు.

(17) మృదుభాషణములన్=తిన్నని మాటలచేత, ప్రసన్నతామహిమన్=ఎక్కువ తేటదనమును, ఎల్లిదముగన్=అలక్ష్యముగా, దురభిమానము పేర్మిన్=ఎక్కువ చెడ్డ యహంకారముచేత.

(18) స్వర్గపదభ్రష్టుఁడయి=స్వర్గమునుండి జాఱినవాఁడయి, దౌర్గత్యము = నరకము (దుర్గతియని భావము) అనర్గళసద్గతి=అడ్డులేని యుత్తమలోకము, అరుదే=ఆశ్చర్యమా.

(19) కాలంబు=ఏండ్లు, చదురులు=నేర్పుగలవారు, వెడఁగుల=మూఢుల, పాడి=ధర్మము.

(20) పథమునన్=దారియందు, ఉన్మదవృత్తిన్ = అహంకారపునడతతో.

(21) ఆత్మీయము = తనది. పరికింపఁగన్ = యోజింపఁగా, అలుకతోన్ కోపముతో.

స్త్రీ ధర్మములు.

(13) వేగజాముగలుగన్=అరుణోదయమునకు జాముపొద్దుండినప్పుడు రాజ్యభార కార్యయుక్తిన్=రాజ్యపరిపాలనమునకు సంబంధించినపనుల నాలోచించుటయందు, అబ్జనయన=కమలంబులంబోలు కన్నులుగలది, (అప్ - జ = నీటియందుఁబుట్టినది)

(14) కడవంగన్= మీఱినతర్వాత=మించిన, భామ = స్త్రీ, భాసుర=వెలిఁగెడి, భూషణ=సొమ్ములు, అంబరఆవృత=వస్త్రములు వీనితోఁగూడిన, ధనధాన్యగౌరవము = ధనమును, ధాన్యమును, పేరిమిని, విశ్రుతసంతతియున్ = సుగుణములచే ప్రసిద్ధికెక్కిన బిడ్డలును, సద్గతియున్=పుణ్యలోకమును, ఒండెమియున్ = వేఱొకవిధము—

(15) అబల=ఆఁడుది, (బలములేనిది, నఞ్ బహు.)

(16) అకప్రతిమధర్మశక్తిన్=నిజమయినపేముతో, విశేషశంతతస్థిరమతిన్=ఎల్లప్పుడు మిక్కిలి దృఢమైనబుద్ధితో. తదీయహితకవృత్తుల=అధర్తుల కతుర్విద్యలైనవారియందుఁ జేరియుఁగలవారు, భవబ్బాహ్యప్రజ్ఞనములు = నీవు మేలాడగూడ్పు చేసికొండురి, శ్లాఘనము=దగ్గఱఁజేర్పుటము.

(17) కులవతులఁ=మంచివంశమునఁ బుట్టినవారు. నిర్మలమతులు = చక్కనిబుద్ధి గలవారు, మగువలతోడన్=స్త్రీలతో, దుర్విలసితవనితాభియుక్తిన్=చెడునడతలుగలస్త్రీలతోఁ జెలిమిసేయనిర్పుటకు, తరుణీ = ఓజవరాలా

(18) మూఢజన ఆదిభావముల్=మూఁగతనము, తిమ్మిరి, మొదలగు గుణములు, మొగిన్=పూనికతో.

(19) కపటకర్మములఁ=మోసపుఁబనులు, తత్ భావము=అతనితలంపు, వశవర్తిని= చెప్పినట్లు వినునది.

(20) అపతిజన ఏకమిత్రత=చెడిపెతో ముఖ్యముగాఁ జెలిమి నొనరించుట. ఎల యుట=ప్రవేశించుట, పెంచన్=ఎక్కువగా, నగుట=నవ్వుట, నాకున్ కానిపేరిది = నాకు వానిపేరు త్రిః పరిపడదని యర్థము

(21) భర్తృచరణ పంకజఆసక్తము=పెనిమిటియొక్క కమలంబులంబోలు పాద ములందుఁ జేరినది అలరు = సంతోషించు, భర్తృసంశ్రయము= పెనిమిటిమీఁదిప్రేమ

(22) ప్రసాదంబువలన్=అనుగ్రహమువలన, మత్పతిభక్తియునను=నా పెనిమిటి యందలి ప్రేమవలనను.

(23) కార్శ్యము=మదిమి, అంగనలకున్=స్త్రీలకు.

(24) నాతి=స్త్రీ, అతతధర్మార్థసుఖఖ్యాతులు=విస్తారమయిన ధర్మ, అర్థ, కామ ములును, కీర్తియు.

ధర్మము

(11) కర్జములు=కార్యములు=చేయఁదగినవి, ప్రమదన్=సంతోషముతో, పరిణ తిన్=ముగింపును.

(12) నీతిపథంబునన్=న్యాయమార్గముచేత, ఉత్తమభంగి = మేలయినమార్గము, కార్యసంజాతములు=పరాక్రమమువలనఁ గలిగినవి అస్ఖలితములు= తప్పకవలైన, భారవ హజీవనముల్=కూలివాండ్రుబ్రతుకులు, కనిష్ఠముల్=నీచములు, ధరణీవర=భూపతీ,

(13) ఓజ=విధము, ఉత్తమసత్త్వులు = మేటిబలిమిగలవారు, నిషిద్ధము = అయుక్తము, నిస్తేజపుఁగూటికిన్ = మానములేని పొట్టకూటికై.

(15) శక్తికిఁదగిన వేషము, [illegible]స్తుతి చేయకుంట, ఆపదవచ్చినను ఇతరులను దూషింపకుండుట, ఎంతసాగకున్నను న్యాయమార్గముఁ దప్పకుండుట, దానముచేసి విచా రపడకుండుట, యుచితముంచిపేరు తెచ్చును అని తా,

(16) సమరము=యుద్ధము, అపావృత స్వర్గద్వారము = తెఱవఁబడిన స్వర్గపట్టణపు వాఁకిలి. (కయ్యము - ప్ర. కలహము = యుద్ధము)

(17) కలఁక ఉడిపి=విచారముమాని, నిర్మలధర్మోదాత్తము= లోపములేని మంచిపనులచే గొప్పది, ఎవ్వలనన్=ఏవైపున

(19) ధర్మఅర్థకామములను మూఁడు పురుషార్థములలో నర్థసంపాదనము, కామానుభవములందు మాత్రము మనసుచొప్పించి, ధర్మమును మఱవఁగూడదు. ఏయేసమయములం దేయేపురుషార్థములను గమనింపవలెనో అదియెఱిఁగి యాయాసమయములందు దానిదానిని గమనింపవలయునని తా.

(20) పేర్మి= గౌరవము, నింద=దూఱు, గ్రాన్ = రాఁగా, అభేద్యోత్సాహ = తొలఁగింపరాని యుత్సాహము గలవాఁడా.

శాంతము, ఓర్పు.

(14) కందంగన్=విచారపడఁగా, భవ్యవిధము=మంచియేర్పాటు.

(15) అమర్షము=ఓర్వలేనితనము, సమదభావము = అహంకారము, ఉత్కర్ష అపకర్ష చింతలు=ఎచ్చుతక్కువలంగూర్చిన విచారములు, ఆర్షసమాచారమునన్ =ఋషుల నడతలయందు, నిరస్తగుణంబులు=ఉపయోగంబులేనివి (అనఁగా ఋషులు వానిని లెక్కపెట్టరు అని భావము.)

(17) జాడ్యము=మోటుతనము, ఆలస్యము=సోమరితనము, దోషాలోచనయున్ = నిందమోపుటయు

(18) సుయజమానత్వ ఆపాదనుఁడు ఐనను=గొప్పయాగములొనర్చిన సోమయాజియను పేరుగలవాఁడయినను, బ్రాహ్మణతాదశ=బ్రాహ్మణత్వము.

(19) పరవి=వ్యాపించి, ఖరము=పదును,

(20) మహిత...నులై - మహిత=గొప్ప, వ్రత = నియమములచేత, సంజనిత = పుట్టిన, పరిజ్ఞాన=తెలివిచేత, నిరంజనులై=ఆశను విడిచినవారయి.

భూతదయ - **KINDNESS.**

(11) ప్రాణివధ అభిరతి = ప్రాణులఁ జంపుటయం దాశను.

(12) ఇజ్యా=యాగములు, నిష్ఠ=ధ్యానము.

(13) సెలవు=తావు

(19) వాఙ్మనసమయంబు= వాక్కుమనస్సురూపమయిన, అవ్యయ=నాశములేని

సత్య

(6) మున్నీటికన్ = సముద్రమును, (సత్యమునకంటె మించిన యుత్తమగుణమొకటొక్కటి లేదని తా.)

(7) శ్రుతిపఠనమునకున్ = వేదము చదువుటకు, అర్థపరిబోధమునకున్ = అర్థముఁ దెలిసికొనుటకు.

(8) వాజిమేధముల్ = అశ్వమేధయాగములు, తులన్ = త్రాసునందు, సత్యమున్న తట్టే బరువుగా నుండునని తా.

(9) వితతమహిమము = ఎక్కువమహిమ గలది.

(10) కామక్రోధసమావేశము = కోరికలు, కోపమునను వానియొక్క కూడిక॥ అనవరతంబున్ = ఎల్లప్పుడును, దృఢభావాకలనమునన్ = నిశ్చలమైన తలంపుఁజేసికొనుట చేత, యోగపరిపక్వ ఆత్ములు = తపస్సునం దుండుటచే స్వభావముగాఁ గలవారు

చెలిమి - (**Friendship**.)

(6) సంగత్యనుగతములు = సంబంధమువలన వచ్చునవి.

(7) ఆముష్మికములు = పరలోక సుఖములు, ప్రాజ్ఞుల్ = పండితులు.

(8) సుగుణఆయస్కుఁడు = మంచిగుణములకు లోఁబడినవాఁడు, ఎలర్పు తెలుఁగునన్ = సంతోషము గలుగునట్లు, పొత్తునన్ = స్నేహముతో.

దానము (**Gift**)

11. పుసుకన్ = తలపుట్టియందు, ఉక్కతిత్తి = ఉక్కతోలుతోఁ జేసిన సంచియందు.

12. షండునకున్ = నపుంసకునకు.

13. మత్సరశీలుఁడు = కోపముచే మ్రింగఁబడినవాఁడు, ఆతిథ్యము = అతిథులకుఁ బూజ.

(18) తెవులులు = రోగములు, దుర్గతుల్ = ఇడుములు, తైర్థికకోటికిన్ = యాచకులగుంపును, బాంధవ...దాహము = దిక్కులేక పడియున్న పీనుఁగును గాల్చివేయుట.

ఐకమత్యము

(5) కలనికిన్ = యుద్ధమునకు, ఎల్లిదము = చులకఁదనము, చెడిపోదురు = నశింతురు

(7) ఈసు = విరోధము, పోలదో = తగదా

శీలము,

(6)- ఉదిలఁగొనక = దుఃఖము నొందక.

(7) బిగువు = గర్వము, నగములు = చెట్లు (వృక్ష వడుపనివి) వేతసచయంబు = నీరుప్రబ్బలితీఁగలగుంపు, ఎసగొనున్ = తలయెత్తును. పురాస్థితిని = ముందటి తీరునందే.

ఆశ

(7) నిర్భర నరకకృశానుశిఖలన్ = సందులేని నరకమనెడి యగ్నియొక్క జ్వాలలందు, మీఁదన్ = మృతినొందిన తర్వాత.

(9) పరిత్యాగశీలునకున్ = అన్నిటిని విడిచిన స్వభావముగలవానికి.

(10) చదుర = నేర్పు (ప్రౌ చాతుర్యము) ఆతురులై = ఆశగలవారై, ఒప్పరి తృష్ణన్ = పొందఁదగని ఆశను.

(11) దప్పరంపుఁజోటు అయిన చతిన్ = అపాయకరమైనచోటగు కొంప పేటునందు, (దప్పరము + చోటు = దప్పరంపుఁజోటు.)

కామము. మోహము.

(9) తీఁగయున్ = ఉత్సాహమును, దుర్బుద్ధి = చెడుబుద్ధి, వ్రగ్గి = నొచ్చి, దోషోద్ధతిన్ = వాత, పిత్త, కఫంబుల బలిమిచేత, రుజలు = రోగములు, ఆ భవమున్ = ఆజన్మమును.

(10) మాంసశోణిత అస్థిమయశరీరంబులన్ = మాంసము, రక్తము, ఎముకలు వీనిచే నిండినదేహములను, కృపణజనులు = నీచులు, నిక్కంబు = నిజము.

(11) సత్వంబు = బలము, తురగచయము = గుఱ్ఱములగుంపు, జనపపఙ్క్తులు = గోఁగువారతోఁ జేసినపఙ్క్తులు.

(12) అనుచరతన్ = వెంబడించి, సంసృతిపరుఁడు = సంసారము ప్రధానముగాఁ గలవాఁడు, అవశభావవ్యాప్తిన్ = స్వాధీనము గానట్టి, తలఁపులు వ్యాపించుటచేతన్ = కోరికలు తమంతటఁ బుట్టుటచేత.

(13) విమలవివేక ఔషధమునన్ = నిర్మలమైన జ్ఞానమనెడి మందుచేతను, (వివేక + ఔషధము = వివేకౌషధము వృద్ధిసంధి)

(14) బంధనము = ఉరి, అభ్రపటలము = మేఘములసమూహము, అమృతకిరణపూర్ణమండలమున్ పోలెన్ = చల్లనికిరణములుగల పున్నమచంద్రునింబోలె.

(15) అశ్మశానగమనులు = శ్మశానమువఱకు వెంబడించివచ్చువారు, జ్ఞాతిజనము = దాయాదులు, మమత = మోహమును, (తనవారనుటను) అజ్ఞుఁడు = మూఢుఁడు.

(16) పుత్రదారబంధుమిత్రసక్తుఁడు = బిడ్డలు భార్య చుట్టములు చెలికాండ్రు వీరియం దాసక్తిగలవాఁడు, రొంపిన్ = బురదయందు, వాగురాజాలకంపతితమృగఝషములభంగిన్ = వలయందుఁ జిక్కిన మృగమత్స్యములవలె.

కోపము

(8) పెంపఱన్ = నాశముగలుగునట్లు

(12) వెత్తంబులు = జూదములు, తడవుమా = విచారింపుమా,

(13) అపగతములు = నశించునవి, అంతకుఁడు = యముఁడు.

(14) విద్యాపరిణతిన్ = ఎక్కువవిద్యచే, అసభ్యుఁడు = విఘుఁగుగొనువాఁడు, తెవులు = రోగము, వేదనన్ = బాధను

వగతునితోడి చెలిమి.

(6) తన్ను నమ్మనివానిని నమ్మకయుండుట, యోగ్యులైనను హెచ్చుగా నమ్మక తన్ను ఇతరులు నమ్మునట్లుండి, తానుమాత్రి మొరుల నమ్మకుండవలయునని తా.

(7) ఒకరిభూమి నొకఁడాక్రమించుకొనినను, దాయాదులుగను, ఒకనిమాటకు బదులుమాటచెప్పుచు వాదులాడినను, స్త్రీలమూలమునను, ఒకరికొల్లప్పుడు కీడుచేసినను ఈయైదుకారణములచేతను విరోధము వచ్చునని తా.

(9) తల్లిదండ్రులైనను, తోఁబుట్టువులైనను, బిడ్డలైనను, విరోధులను నమ్మరాదు అని తా.

(10) సముద్రమున బడబాగ్నియున్నట్లు పైకిచల్లనివారుగఁగనిపించు శత్రువుల మనసునఁ బగ యడఁగియుండును, గుబ్బతిలున్=మండుచుండును.

పరాక్రమము లేక ధైర్యము

(8) దృఢనిశ్చయతన్—స్థిరమగున యేర్పాటుచేసికొని యుండుటచేత.

(9) అస్త్రపరిపూతమగు=బాణముల తాఁకుడుచేఁ బరిశుద్ధమగునటుల, దృప్యత్ వైరితతిన్=గర్వితులైన శత్రువులగుంపును, ఉర్వీరమణకోటికిన్=రాజులసమూహమునకు.

(10) చాన్=చచ్చుటకు, (చచ్చుధాతువుతుమున్నాద్యర్థకము.)

పౌరుషము

(8) విత్తనములేకయె చెట్టు మొలవనట్లు దైవసహాయములేక ఫలముగలుగదు.

(10) అనలంబు=నిప్పు, పవనుచేన్=గాలిచేతను, వర్ధనమున్=వృద్ధిని.

(11) తాలుపు ఆఱినన్=స్వరూపనాశమునొందినయెడల, దీవియు=దివ్వె=దీపము.

(13) ఎసక మెసఁగ సేవి=మిక్కిలి సేవి, సాకమతిన్=దక్కనితలంపుతో.

(14) ఆరంభరహితున్=ప్రయత్నముసేయనివానిని, అకృత ఆరంభులన్=ప్రయత్నము సేయనివారిని. ఓర్చున్=గెల్చును.

(15) చెట్టుమొదటనున్న పుట్ట యాచెట్టును చెఱచునట్లు, అల్పుఁడగువాఁడును ప్రయత్నముచేఁ బగతులను సాధించునని తా.

(16) మోసగాండ్రను మోసముచేతనే జయింపవలయును అని తా.

వైరాగ్యము

(16) విన్ననువునన్=నేర్పుతో, నైష్ఠికతన్= నిష్ఠగలవాఁడగుటను, పాము... జమున్=పాము తనకుబుసము వదలునట్లు నీవునుపాపముల నన్నిటిని బాయుదువుఅనితా.

(17) వనితా=ఓసుందరీ, బోట్టము=మంటిపెళ్ళ.

(18) తృష్ణాపరులకున్=ఆశయే ప్రధానముగాఁగలవారికి, వితృష్ణులు= ఆశలేనివారు, నిర్లేపులు=సంబంధము లేనివారు.

(20) విశ్లేష నిశ్చలాజరామరపదవిన్ = సంసారపాశము లేనిది గనుక నే శాశ్వతము ను ముదిమియు మరలిరానంబును లేని మార్గమునందు.

(22) అచ్యుపఱచుచున్ = క గించును, కుదియించిన్ = ఇంద్రియములను మరలించినయెడల, సతీమాళిమణీ = పతివ్రతలలో నుత్తమురాలా.

(23) సర్వసంకల్పవర్జనశాలి = అన్నికోరికలను విడుమట యే స్వభావముగఁగలవాఁడు, అనింధన అనలమునట్లు = కట్టెలులేని నిప్పువలె, సకృతి వర్జితయైన నిర్వృతి = మారుపాటులేని సౌఖ్యమును.

(25) అర్థక్రియాసకారదభంగుల్ = ధనసంపాదనవిషయమున నేర్పు గలరీతులు, పొనుపఱన్ = ఉడుగునట్లు, ఉరవు = ఉపాయము

(30) ఉమ్మలికము = దుఃఖము, వఱదన్, ప్రవాహమునందు.

విసేకము

9 అచిరవృత్తిన్ = తొందరపడి, పశ్చాత్తాపము = వెనుకచింతించుట, అనఘా = దోషరహితుఁడా, చిరభావితశుద్ధి నిరూపణకృతము = నిదానించి యాలోచింపఁబడిన పొరపాటులేని యేర్పాటుచేఁ జేయఁబడినపని

(10) వైషమ్యవిహీనము = ఎచ్చుతక్కువలులేని.

(13) శమదమాదిసంపద గలవానికిఁ బరిశుద్ధి గలదుగాని, పట్టినీళ్ళలోఁ బలుమాఱు మునుఁగుటచేఁ బారిశుద్ధ్యము గలుగనేరదని తా.

(14) మమత్వతుష్టహృదయతన్ = తాను, తన దనుటచే సంతసముతోఁగూడిన మనస్సుగలవాఁడుగా నుండుటను, విగతస్పృహులు = ఆశలేనివారు.

(15) బ్రహ్మజ్ఞానము గలిగినతర్వాతఁ బూనుసన్న్యాసము మోక్షప్రాప్తికిఁ గారణము బగును గావున శీతోష్ణాదిజంటలకు లోఁబడనివానికి చావు ముదిమిలేని శాశ్వతపుణ్యము గలుగునని తా.

(16) స్థలపథము = మిట్టమార్గము, పోతమ్ముగన్ = ఓడను సాధనకలన విభాగజ్ఞుఁడు = సాధనముల నేర్పఱచుటందలి వేఱుపాటు నెఱిఁగినవాఁడు.

వివిధాంశములు

(15) ముండితయున్ = జుట్టులేకయుండుటయు, అఖండజ్ఞాన ప్రదర్శకలనము = తఱుఁగని జ్ఞానమునొసంగుట.

(17) గోధరఆది = గోదానము, భూదానము మొదలుగాఁగల, అధికదానములన్ = గొప్పదానములచే.

(18) దుర్భృత్యరహితులు = తినఁగూడనివస్తువులఁ దిననివారు,

19) గోవాటమునందన్ = ఆవులకొట్టమునందు, విష్ఠావిసర్జనము = మలమూత్రములను విడుచుట.

(20) వేతనార్థకముగన్ = జీతముకొఱకు, జ్యౌతిష్యము = జ్యోతిషము.

బ్రాహ్మణులు, వారిప్రభావము

(1) నీఱు = బూది, కినిసిరేని = కోపపడిరేని, తపఃప్రశస్తులు = తపస్సుచే ప్రసిద్ధి కెక్కినవారు, దుర్వారతేజులు = అడ్డగింపరాని తపోమహిమ గలవారు.

(2) శ్రుతమువలనన్ = వేదాధ్యయనమువలన, శ్రోత్రియుఁడు = వేదోక్తకర్మములనుజేయ నధికారి

(3) దుఃఖసంతమసము = పాపమనెడి కటికిచీఁకటి, మార్తురు = అపహరింతురు, ఆయువు...నొల్లరే = బ్రాహ్మణునిద్రవ్య మపహరించినవాని కాయుస్సుక్షీణించును; సంపదతగ్గిపోవునని తా.

(4) పరిణతచిత్తుఁడు = జ్ఞానముచేఁ బరిపక్వమైన మనస్సుఁగలవాడు

పరస్త్రీసంగమము

(3) సఖి...సతులు = స్నేహితులు, గురువులు, పెద్దలు, రాజులు, కులబంధువులు, బ్రాహ్మణులు, వైద్యులు, పనివారు, పండితులు, పట్టణవాసులు వీరియొక్కభార్యలు.

కీర్తి

(3) దివి = ఆకాశము, యశోరమ = కీర్తియను నతివ.

(4) నతి = నింద, అనఘు = పాపరహితుఁడా.

(5) జగద్ధితముగన్ = లోకమునకు మేలుగలుగునట్లుగా.

అధర్మము

(1) ఎలుఁగు = గొంతు, అక్కజముగన్ = ఆశ్చర్యకరముగా.

(2) మహిత = అందఱికిసమ్మతమైన, శాస్త్ర = ధర్మశాస్త్రములందు, కలిత = చెప్పఁబడిన, పగఱన్ = శత్రువులను, అడఁచన్ = పూనునో.

యుద్ధము

(1) విగ్రహము = యుద్ధము, (నా.వా. దేహము) కర్తవ్యము = చేసికొనఁదగినది.

(2) దర్పవిభ్రాజితశక్తిన్ = గర్వముచే వెలుఁగుశక్తితో, అనురక్తులన్ = స్నేహితులను, అనింద్యపరాక్రమలీలన్ = కొలువలేనిమగటిమితో, ఆజి = యుద్ధము.

రాజు, రాజధర్మములు

(41) రమణతోడన్ = ప్రేమతో, ఓలిన్ = న్యాయముతో

(44) నిజశుభస్థితిపొందికన్ = తమ మేలుకై.

(45) పాడిన్ = ధర్మమును, ఆయతులు = గౌరవములు, ఉర్వి = భూమి.

(48) తలఁకుడిగి = భయమువిడిచి, సంగరవిద్యానిపుణతన్ = ధనుర్విద్యయందలి నేర్పులో.

(49) గాదిలికిన్ = రాజపుత్త్రునికి, ఏచి = రేఁగి, అమరలోకమునవలెన్ = స్వర్గమునవలె.

(50) ఈత్రియిన్ = ఈమూఁడులోకములందు. శత్రువధ ఉత్సవంబు = పగతునిఁ జంపుటయను సంతోషమును. కుందన్ = విచారపడుట.

(5) రాజు, తాను, తనమిత్త్రుఁడు, తనమిత్త్రుని మిత్త్రుఁడు స్వవిషయమున మంచి స్థితిలోనుండునట్లు కోరవలెను. శత్రువు, వానిమిత్త్రుఁడు, వానిమిత్త్రుని మిత్త్రుఁడు చెడిపోవునట్లు కోరవలెను అప్పుడు రాజు మేలు పొందును.

(56) ఆగమములు = వేదములు మొదలగు ప్రమాణగ్రంథములు, నెట్టనన్ = తప్పక.

(57) రాజు నరదేవతవంటివాఁడు గనుక అతఁడు బాలుఁడైనను లక్ష్యముంచి పూజింపవలెను లేక అలక్ష్యము చేసినచోఁ గీడు తప్పకవచ్చును.

(58) గరదునిన్ = విషము పెట్టి చంపినవాని, గృహదాహకున్ = ఇల్లు కాల్చినవాని, మంత్రరహస్యవిభేదిన్ = ఆలోచనను వెలిపుచ్చువాని, వధవిధాయిన్ = హత్యచేసినవాని.

(59) అఖండల సన్నిభుఁడు = ఇంద్రునితోఁ దుల్యుఁడు.

(64) అరి = కప్పము, మధ్యస్థాచరణమునన్ = పక్షపాతములేక.

(65) దురమునన్ = పోరునందు, కైదువు = ఆయుధము, పొరిగొనన్ = చంపుటను

(68) ఆర్జవమునన్ = మోసములేక, అనార్జవము = వంచన

(69) ప్రాణగ్రద్ధము = ప్రాణములఁ దీయునది (ఇది యనింద్యగాత్ర్యము,)

(73) తరణి శశాంకుల తేజఃస్ఫురణము = ఎండయు వెన్నెలయుఁ గాయుట.

(74) పరిణయము = పెండ్లి.

(78) లోగుట్టు చేటు = ఆలోచన వెల్లడియగుట, మత్సరంబు = వైరము, నృపతివలనన్ = రాజువలన.

(85) ఉదాసీననృపపరీక్ష = శత్రువును మిత్త్రుఁడును గాక మధ్యస్థుఁడుగానుండు రాజు నెక్కువగా విచారించుట.

సేనాధిపతి

(1) మొన = సేన, విన్ననువు = నేర్పు, (ప్రి. విజ్ఞానము.) పోటులాఙ్గంబు = యుద్ధముచేయు నేర్పు.

రెండవభాగము మూలము ముగిసినది,

భారతనీతులు, జాతీయములు, ఉపమలు,

మఱియు

మం చి మం చి మా ట లు

(మొదటిభాగముయొక్క శేషము)

ఎ

ఎట్టులైనఁగుమ్మంగాని భగ్నప్రతిజ్ఞుండనగుట కోర్వను.

ఎండిన యడవిఁ దరికొని మండెడు కార్చిచ్చుమాడ్కి.

ఎవ్వాలను ధర్మంబుగలుగు నవ్వాలనికి జయంబుగలుగుట దప్పదు.

ఎల్లచుట్టంబులు కేడుగడయును మాఱునీవ

ఎగ్గులేదు వారికెల్ల లగ్గు

ఎప్పుడుచితమె యొరులయింటిపొత్తున నుండఁగ

ఎంతకలేమిఁజేసి యింతు లెప్పాట నపరాధయుతలు

ఏ

ఏటువాటులెంచు నెసక మెసఁగ.

ఏను వానాలెడు సెప్పెదఁ దక్కటివారు. దమతరు చాలుసిలు దారు చెప్పెదరు

ఏనుంగుమోలె నీలావు నీవెఱుంగవు.

ఏమఱి రక్షపాలని మృగేంద్రుని నక్కయుఁ గోలుపుచ్చు.

ఏకాకియుం బదాతియు నయ్యెన్.

ఒ

ఒక చీరికయైనను బంచి యిత్తుమే

ఒడ్డారులకు మార్మలయుమఁ దాఁకుము

ఒకపలుకడ్డఁడుగా నోడివెద

ఒడుపుదప్పిన మహానాగంబునుంబోలె

క

కయ్యంబునదుం గాలుద్రవ్వుట

కౌరవ్యసైన్యము పాఱినటుల నామో మునకఁ జేరితేఁక

కులము లోఁ దలవంపగు కూఁడుగుడుచుట.

కసెంది మగండవు.

కౌతూహలంబు దళుకొత్తెడు చిత్తము

కర్ణదుశ్శాసన మంత్రిత్వంబు గార్యతంత్రి మగునే.

కటకటంబడి.

కాలపాకమురెయ్యె నీనరపతి ప్రకరమునకు

కోలుతెల్లఁబుచ్చినఁ బరగంబులేమిసేయును.

కార్చిచ్చు గఁసిమ్మగతతి కేర్పుకరణి

కూర్మిమెయినిత్తుఁ గంపెలుగోఁకయైన

కర్కటిగర్భంబుకరణి గాత్రిముఁ బ్రవేశ్వెన్.

కుందికుందివగలఁ బొందిపొంది.

కొండకూలినట్లు కూలె

కన్నులఁ నిప్పులురాల

కటకటాయనుచు, నింతపుట్టెఁ జేయనుచు నికనేమి గలదనుచు, నెట్లు సేయుంగలవారమనుచు, నేది తుదియనుచు.

కలకల నవ్వుచు.

కీడుమేలాఁపక యూరకుండె

☞ (సశేషము - మూఁడవభాగము చూడుము.)

మంత్రతంత్రములు:— మంత్రిరత్నాకరములు, మళయాళమంత్రములు, సమ్మోహన శాస్త్రము, సకలమంత్రోపాసనక్రమము వగైరా.

వేదాంతములు:— సీతారామాంజనేయ సంవాదము, శుష్కవేదాంత తమోభాస్కరము, బ్రహ్మవిద్య, కైవల్యనవనీతము, భగవద్గీత, ముముక్షుజనకల్పము, భంహాసేన్‌దాసు తత్వములు, వేమనపద్యములు, శివగీత, సుజ్ఞానరత్నావళి వగైరా.

ఉపనిషత్తులు:— కొలది రకములు.

సంస్కృతకావ్యములు, నాటకములు:— నీతిశాస్త్రములు, భర్తృహరి సుభాషితము, రఘువంశము ఇంకా ఇతరములు.

వ్యాకరణము, అలంకారము:— శబ్దమంజరి వగైరా.

నిఘంటువులు, అమరము:- ఆంధ్రనామ సంగ్రహము, ఆంధ్రపదపారిజాతము, గురుబాలప్రబోధిక వగైరా.

ఆంధ్రగ్రంధములు:— అపూర్వ సంఘసంస్కరణము, భారతము, భాగవతము, రామాయణము, గుప్తభావప్రదీపిక, చాటుపద్య మణిమంజరి, శృంగారకంఠాబరణము, శృంగార రసాలవాలము, శృంగార సావిత్రి వ॥.

శతకములు:— కవిచౌడప్ప శతకము, కన్యకాంబతారావళి, కాళగుణాదర్శనము అను శ్రీ తిరుపతి వెంకటేశ్వర శతకము, పెద్దచ్చు శతకములు, టీకా తాత్పర్య శతకములు వగైరా.

కథలు, వచనములు:— నిజమైన కాశీమజలీ కథలు, కాశీరామేశ్వర యాత్రాదర్పణము, తెనాలిరామలింగని వింత కథలు, నలుగురు పక్షుల కథలు, మదనకామరాజు కథలు మొదలగు చాలారకములు గలవు.

నవలలు:— అనురాగవిపాకము, సుశీలా మైనావతి, రాజమండ్రి, బెజవాడ, చెన్నపట్నము వగైరాలు ఎన్నోవందల నవలలు గలవు.

జీవిత చరిత్రములు: — ఆసియాఖండ విజ్ఞాన రహస్యములు, దేశనాయకుల చరిత్రలు వగైరా.

ఆనందమయములు:— పడకటింటి రహస్యాలు, సతీపతి కుతూహల రహస్యములు వగైరా.

చిరునామా:— ఉప్పల లక్ష్మీకాంతమ్మ, బుక్ సెల్లర్ అండు పబ్లిషర్.

జయశంకర్ అండు కంపెని; 13/79, బొడ్డు రామయ్యగారి సందు;

బుర్జుపేట, విశాఖపట్నము.

డ్రామాలు:- బలిజేపల్లి, పానుగంటి, రామనారాయణ, చక్రావధానులు, కోలాచల, చిలకమర్తి, ద్రోణంరాజు, చెన్నపట్నం, కాకినాడ, బెజవాడ, రాజమండ్రి వగైరా ప్రాంతముల ఎన్నోవందల డ్రామాలుకలవు.

కీర్తనలు:- అధ్యాత్మరామాయణము, కబీరుదాసు, భగవన్నామ, రామదాసు, హరిభజన, హరినామ వగైరా కీర్తనలు.

హరికథలు:- అనసూయ, చంద్రహాస, సావిత్రి, పెద్దదాసు, రుక్మాంగద వగైరాలు.

నాటకములు:- ధర్మాంగద, మైరావణ, వంతవేలూరు, ప్రహ్లాదలు, వీరభద్ర. రామ నాటకములు వగైరాలు.

పదములు:- కుశలాయకం, గంగావివాహము, వైకుంఠమహాత్మ్యం, శారదరామాయణము మొదలగునవి.

జంగంకథలు:- కాంభోజ, కామమ్మ, బొబ్బిలి, బాలనాగమ్మ, కుమ్మరి గుండయ్య వగైరా.

యక్షగానములు:- కపటవేశ్యా నాటకము, రుక్మాంగద, గరుడాచలము వగైరా.

పాటలు:- ఊర్మిళాదేవి. తులసిగోవిందము. పడవపాట. మేలుకొలుపులు. విచిత్ర విడికథ పవాలు. లడ్డూ. పకోడి సంవాదం చెన్నపట్నం. బెజవాడ, రాజమండ్రి. మొదలగునవి.

ద్విపదలు:- బాలభాగవతము. నలచరిత్ర. వగైరాలు.

సంగీతములు:- గాయనగాయనీయ పారిజాతము. సంగీతసర్వార్థసారసంగ్రహము. గానవిద్యావినోదిని. గట్టుపల్లివారివి మొదలగునవి.

వైద్య గ్రంథములు:- బాహటము. చింతామణి. ప్రసిద్ధఆంగ్లేయఔషధయోగములు. వైద్యనిఘంటువులు. శుశ్రుతశారీరస్థానం చెన్నపట్నం. రాజమండ్రి. బెజవాడ తదితర ప్రాంతముల వైద్య గ్రంథములు చాలకలవు.

జ్యోతిష గ్రంథములు:- కాలచక్రం. బృహజ్జాతకం. చెన్నపట్నం. బెజవాడ. రాజమండ్రి. కాకినాడ తదితర ప్రాంతముల వగైరా ఎన్నోకలవు.

ఆటలు, పాకశాస్త్రములు, ఫారుసులు. వర్తక మర్మములు మొదలగునవి.

చిరునామా:— ఉప్పల లక్ష్మీకాంతమ్మ. బుక్ సెల్లర్ అండు పబ్లిషర్.
జయశంకర్ అండు కంపెని; 13/79. బొడ్డురామయ్యగారి సందు;
బుర్జుపేట. విశాఖపట్నము.

బృహజ్జాతకము	2-0-0 గ్లేజు 3-0-0
కాలచక్రము	1-0-0 గ్లేజు 1-8-0
జ్ఞానప్రదీపిక అను మళయాళ ప్రశ్నలు	వెల 5-0-0
తిలకఫల విజ్ఞానమను పుట్టుమచ్చల ఫలము	0-3-0
కేరళపంచపక్షిప్రశ్న శాస్త్రము	0-8-0
రసయోగ రత్నాకరము	2-0-0
సుశ్రుత శారీరస్థానము	2-8-0
సర్పశాస్త్రము	0-8-0
షర్బత్ పాక రత్నావళి	0-6-0
సహదేవ పశుచికిత్స	0-6-0
వైద్య శతశ్లోకి	0-4-0, 0-6-0
అనుపాన మంజరి	0-8-0
నాడీనిదానము తాత్పర్యం	0-4-0
నాడీజ్ఞానము	0-4-0
బ్రహ్మవిద్య	0-2-0
శుద్ధ వేదాంత తమోభాస్కరము	3-0-0
సీతారామాంజనేయ సంవాదము సంగ శేషాచలశాస్త్రిగారి ఆంధ్రటీకా తాత్పర్య విశేషార్థ సమన్వితము	వెల 3-8-0 గ్లేజు 6-0-0
కైవల్యనవనీతము	5-8-0
ధ్యానామృతం	0-6-0
సమ్మోహనశాస్త్రము అందు అదృష్టరాజము	1-8-0
అభ్యాసన చక్రము	0-4-0

వేదాంత భక్తికీర్తనలు	0-1-0
యాజుషప్రయోగ చింతామణి	2-0-0
వ్రతచూడామణి	2-0-0
సకల మంత్రోపాసనక్రమము	0-6-0
దేవీస్తోత్రకదంబము	0-8-0
శివస్తోత్రామృతం	0-4-0
కవిచౌడప్ప శతకం	0-2-0
కల్కిపురాణము	0-12-0, 1-4-0
తెనాలిరామలింగని కథలు	0-4-0
రంగదాసు భజన కీర్తనలు	0-4-0
సుశీల మైనావతి	0-8-0
మరకతవల్లి	0-10-0
శమంతసేన	0-4-0
దొరికితివిరా దొంగ	0-6-0
నేనే దొంగను	0-8-0
విషాద వాసంతిక	0-6-0
వలపుల మడుగు	0-4-0
శకుంతల జనన నాటకం	0-8-0
వైకుంఠ మహాత్మ్యం	0-8-0
ఉషాకళ్యాణం బాణాసురయుద్ధం	0-12-0
కపటవేశ్యా నాటకం	0-10-0
మైరావణ నాటకం	0-8-0
ధర్మాంగద నాటకం (పాలుట్ల)	0-6-0
ఉషా నాటకం (తిరునగరు)	0-4-
వీరభద్ర నాటకం త్వరకవి	0-10-
పడకటింటి రహస్యాలు	1-0-0

ఇంకా అనేక రకములు గలవు.

☞ కాలమానపరిస్థితుల ననుసరించి ధరలు మారుచుండును.

చిరునామా:— ఉప్పల లక్ష్మీకాంతమ్మ, బుక్ సెల్లర్ అండు పబ్లిషర్.
జయశంకర్ అండు కంపెని; 13/79, బొడ్డు రామయ్యగారి సందు;
బుర్జుపేట, విశాఖపట్నము.

నవీన ప్రింటర్సు. విశాఖపట్నం. 9-11-51.